

บทที่ 3

ทหารไทย : ความเป็นมาของหลักสูตรใน โรงเรียนเสนาธิการทหารบกและความคิดทางการเมือง

กำเนิดของทหารในสังคมไทย

ทหาร เป็นสิ่งที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตั้งแต่แรกเริ่ม แต่การทหารที่ถือเป็นอาชีพของไทยอาจกล่าวได้ว่ามีจุดกำเนิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเริ่มก่อตั้งกองทัพประจำการ อันเป็นลักษณะหนึ่งของกองทัพแบบใหม่ ซึ่งย่อมนหมายถึงกำเนิดของกลุ่มทหารอาชีพชั้นในสังคมไทย

ก่อนการปฏิรูปกิจการทหารในสมัยรัชกาลที่ 5 สังคมไทยยังไม่มีทหารอาชีพ เพราะไพร่พลที่เรียกระดมเข้ากองทัพในยามศึกสงครามนั้นมิได้มีเอกลักษณ์ หรือความสามารถที่ผิดแปลกไปจากพลเรือนแต่อย่างใด เช่น ความสามารถในการใช้อาวุธ ความรู้ในวิชาชีพทหาร หรือเอกลักษณ์อื่น ๆ เช่น เครื่องแบบ ระเบียบวินัย ความกล้าหาญ ความภูมิใจในการเป็นทหาร หรือแม้แตหน้าที่ในการป้องกันประเทศด้วยกำลังอาวุธก็มีใช้หน้าที่เฉพาะของกลาโหม¹ เพราะเป็นทั้งหน้าที่ของสมุหนายกและสมุหกลาโหม และการที่ไทยไม่มีกองทัพ

---

¹ ภาวดี มหาจันทร์, "การก่อกำเนิดและบทบาทของกลุ่มวิชาชีพทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ กลณา สุขพานิช และวุฒิชัย มูลศิลป์ บรรณาธิการ (เอกสารทางวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2523) : 119.

ประจำการ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กองทัพเกิดความล้าหลัง และขาดประสิทธิภาพ เมื่อรัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชสมบัติก็ทรงค่อย ๆ ปฏิรูปกิจการทหารให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก² และในที่สุดวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2430 ก็ได้โปรดให้มีการตราพระราชบัญญัติจัดการทหารขึ้น โดยได้กำหนดการปกครองกองทัพไทยให้เป็นหลักฐานแน่นอนฉบับแรก โดยพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาทั่วไปในกรมทหาร แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์จึงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็น "ผู้แทนผู้บัญชาการทั่วไปในกรมทหาร" ต่อมาเรียกว่า "ผู้แทนผู้บัญชาการทั่วไป" และ "ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ" ตามลำดับ³ จึงนับว่า เป็นการจัดตั้งกองทัพประจำการขึ้นในประเทศไทยอย่างมั่นคง และค่อยวิวัฒนาการมาโดยลำดับ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2448 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารขึ้นเป็นครั้งแรก และใช้ทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ใน พ.ศ. 2459 จึงเป็นอันว่า การทหารแบบใหม่ได้มีรากฐานอย่างมั่นคงในรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีทั้งการฝึกหัดนายทหารอันเป็นสมองของกองทัพและฝึกหัดพลทหารอันเป็นมือและเท้าของกองทัพ

การจัดตั้งกองทัพสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 มิได้สร้างขึ้นเพื่อการสงครามภายนอกหรือการป้องกันบูรณาภาพของประเทศมากนัก หากแต่เป็นไปเพื่อสนับสนุนและแผ่การเมืองของพระมหากษัตริย์ไปทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งปกครองอย่างหละหลวมมาแต่โบราณ กองทัพไทยสมัยใหม่จึงมีลักษณะเป็นกองทัพภายในประเทศ นับแต่เริ่มแรกและเรื่อยมา คือเป็นเครื่องมือในการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และกองทัพแบบใหม่ได้ถูกใช้ไปในการปราบปรามฝ่ายที่เป็น

² รายละเอียดของการพัฒนากองทัพไทยให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตก ดูรายละเอียดใน แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, "การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตกตั้งแต่ พ.ศ. 2394-2475" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166-167.

ปฏิบัติต่อรัฐบาล เช่น ใช้ในการปราบกบฏผีบุญ ฮ่อ กบฏเงี้ยว และอั้งยี่ เป็นต้น กองทัพที่ทันสมัยมีระเบียบวินัย และจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์จะเป็นหลักประกันพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี และยังเป็นกลุ่มที่ช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเนื่องจากนายทหารเองนั้น นอกจากจะมีหน้าที่ในการป้องกันประเทศแล้ว ยังมีหน้าที่ที่จะต้องปราบปรามโจรผู้ร้ายในหัวเมือง ซึ่งกำลังของจังหวัด หรืออำเภอไม่สามารถจะปราบปรามได้ หรือป้องกันการทำผิดพระราชบัญญัติพิทักษ์อธรรมาชีอากร เช่น ขายผืน สุราก่อเถื่อน เป็นหน้าที่ของนายทหาร ที่จะต้องช่วยกรมการเมือง และเจ้าภาษีนายอากร ปราบปรามโจรผู้ร้าย⁴ กองทัพแบบใหม่จึงมีหน้าที่สำคัญคือ ป้องกันเอกราชของประเทศ และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ

การที่รัชกาลที่ 5 ทรงพัฒนาการทหารด้วยการจัดตั้งกองทัพประจำการ ซึ่งเป็นลักษณะของกองทัพแบบใหม่ จึงหมายถึงการก่อกำเนิดของกลุ่มวิชาชีพอทหาร ซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันประเทศด้วยกำลังและอาวุธที่ทันสมัย ต้องมีการฝึกหัดทหารตามแบบใหม่ เพราะยุทธวิธีแบบใหม่ต้องอาศัยการเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ของการฝึกหัดทหาร ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่าเดิม ผู้ที่จะทำหน้าที่ฝึกฝน และคุมกำลังทหารได้ มิใช่จะรู้แต่เฉพาะการใช้อาวุธ หากแต่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการคุมกำลังคน ซึ่งอยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญคือ จะต้องทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามคำสั่งและปฏิบัติการให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนั้นหลังจากที่ได้ประกาศจัดการทหารเมื่อ 8 เมษายน 2430 แล้ว รัชกาลที่ 5 ก็ทรงพระราชดำริถึงการฝึกหัดนายทหารสัญญาบัตร ซึ่งจะต้องเป็นผู้ควบคุมนำกำลังเข้าต่อต้านข้าศึก จึงจำเป็นจะต้องมีโรงเรียนสำหรับสอนวิชาชีพอทหารขึ้น เพื่อผลิตนาย

⁴ ศาลายุทธนาธิการ, ข้อบังคับกรมทหารบก คำสั่งที่ 2 ว่าด้วยหน้าที่ของออฟฟิศเซอบังคับทหารรักษาราชการตามหัวเมือง (ศาลายุทธนาธิการ วันเสาร์ ขึ้นค่ำหนึ่ง เดือนสาม ปีกุน นพศก จุลศักราช 1294), หน้า 2.

ทหารที่มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพทหารออกไปเป็นผู้บังคับบัญชาฝึกหัดสั่งสอนพลทหาร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสอนทหารอาชีพขึ้น เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2430 เรียกว่า คณะเต็ดสกุล แล้วเปลี่ยนเป็นโรงเรียนทหารสราญรมย์ และโรงเรียนนี้ต่อมาได้วิวัฒนาการมาเป็นโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในปัจจุบัน

โรงเรียนเสนาธิการทหารบก

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกเป็นสถาบันการศึกษาหลักของกองทัพบก ที่ผลิตนายทหารเสนาธิการออกไปรับราชการในตำแหน่งฝ่ายอำนวยการ และผู้บังคับบัญชาในระดับสูง นายทหารเสนาธิการที่ดีถือว่าเป็นมันสมองของกองทัพ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในวิทยาการของทหารทุกสาขา และจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ หลักการสงครามและเสนาธิการเป็นอย่างดี เพื่อผลในการเตรียมงานวางแผนประสานงานตลอดจนหนทางปฏิบัติตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และที่คาดหมายได้อย่างถูกต้องและทันเวลา สำหรับให้ผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาตกลงใจให้ถูกต้อง^๕ ผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกควรนับได้ว่าเป็นแกนของกองทัพและเป็นความหวังของบ้านเมือง^๖ เนื่องจากหลักสูตรของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกจะทำให้ "นายทหารนักเรียน" มีความรู้ความเข้าใจในสถานการณ์การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการทหารของชาติ และระหว่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติมหาอำนาจและชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของประเทศ นอกเหนือไปจากต้องการให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้บังคับบัญชา และฝ่ายเสนาธิการ

---

^๕พิชญ์ อุไรเลิศ และคณะ, "คำขวัญ นทท. รร. สท. ทบ. หลักสูตรหลักประจำชุดที่ 60," เสนาธิการทหารบก ชุดที่ 60 (กรุงเทพมหานคร : เกษมการพิมพ์, ม.ป.ป.), ไม่ปรากฏเลขหน้า

^๖เปรม ติณสูลานนท์, เสนาธิการทหารบก ชุดที่ 10, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

หรือเป็นผู้บังคับบัญชาและฝ่ายอำนวยการในหน่วย⁷ การที่นายทหารเข้ามาศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นการ "นำตนเข้ามาอยู่ท่ามกลางวิทยาการต่าง ๆ ทั้งทางทหารและทั่วไป...รู้จักการนำเอาหลักการต่าง ๆ ที่ได้รับมาแปรเปลี่ยนให้เป็นผลงานทั้งในด้านปฏิบัติการ และการพัฒนาความคิดให้กว้างขวางออกไปภายใต้วิธีการที่ถูกต้องและเป็นระเบียบ"⁸ ทั้งนี้มีนายทหารแสดงความคิดเห็นว่า "การศึกษาหลักสูตรใด ๆ เท่าที่ผู้เขียนเคยผ่าน ๆ มาที่ไหนก็ไม่ดีเท่ากับการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกแห่งนี้ นอกจากจะได้รู้จักประเทศของตนเองดีขึ้นแล้ว ยังได้มีโอกาสได้ไปเยี่ยมเยียนมิตรประเทศรอบบ้านเราอีกด้วย"⁹

เพื่อให้สามารถเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ซึ่งจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านความคิดของทหารจากการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้ง่ายขึ้น จึงขอแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ยุค คือ

1. หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกยุคแรก (พ.ศ. 2452-2475)

เนื่องจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก มิใช่จะผลิตนายทหารสำหรับเพื่อทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการเท่านั้น หากแต่เป็นการผลิตนายทหารสำหรับให้เป็นผู้นำทัพได้ดีด้วย เป็นการฝึกให้นายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้เรียนรู้เป็น "นักปราชญ์

⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸ สฤษดิ์ บุณทริกสวัสดิ์, "ขบวนการแบ่งแยกดินแดนภาคใต้" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517), หน้าทสี่ทห้า.

⁹ สุนทร หงษ์พร้อมญาติ, "การศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517), หน้า 39.

การทหาร" ดังนั้นวิชาที่ศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกจึงมีทั้งวิชาสามัญ วิชาทหาร และการฝึกหัด ซึ่งจะมีแต่วิชาพีชคณิต เรขาคณิต ตรรกศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี ป้อมค่าย สรรพาวุธวิธี แผนที่ทหาร ประวัติศาสตร์การสงคราม วิธีปกครอง กองทัพบก เสนาธิการกิจการพยาบาล และกฎหมายรวมทั้งการฝึกหัดต่าง ๆ เป็นต้น¹⁰ ซึ่งเป็นภาระที่หนักมากสำหรับผู้ศึกษา ซึ่งจะต้องมีความมานะ พยายาม และสติปัญญาค่อนข้างดีจึงจะเรียนสำเร็จ¹¹ และในการสอนนั้นมีจุดมุ่งหมายให้ "บรรดาครูที่ฝึกหัดสั่งสอนจะต้องรีบพยายามและชวนชววยฝึกหัดสั่งสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรได้มากที่สุดที่จะมากได้ แต่ข้อสำคัญครูต้องถือความรู้และความสามารถทำงานในหน้าที่เสนาธิการ และในหน้าที่ทหารชั้นสูงได้ และเพื่อฝึกหัดให้นายทหารฝึกหัดราชการมีความคิดแน่นอน รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ได้เป็นใหญ่"¹²

หลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกนี้ ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยตลอด ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2452-2475 แต่ก็ยังคงวิชาหลัก ๆ ไว้เช่นเดิม คือ วิชาสามัญ จะศึกษาวิชาพีชคณิต เรขาคณิต ตรรกศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ วิชาทหารจะศึกษาวิชา ยุทธวิธี ยุทธศาสตร์ พงศาวดารยุทธศิลป์ วิธีจัดการและการปกครองกองทัพบก สรรพาวุธวิธี ป้อมค่าย แผนที่ทหาร แผนที่ชั้นสูง สุขาภิบาลทหาร กฎหมาย และการฝึกหัด วิชาที่มีการเพิ่มเติมขึ้นจากหลักสูตรในระยะแรกคือ ใน พ.ศ. 2456 ได้มีการเพิ่มวิชาภาษาต่างประเทศ จาก ภาษาอังกฤษ ภาษาเดี่ยว มาเพิ่มภาษาลาว พม่า และเขมร และในหลักสูตร พ.ศ. 2460 ได้เพิ่มวิชา ภาษาฝรั่งเศส ขึ้นอีกภาษาหนึ่ง และใน พ.ศ. 2469 ได้มีตำราธิการที่

¹⁰ "หลักสูตรทดลองการสอนวิชาและการฝึกหัดนายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการทหารบก" ใน เสนาธิการรำลึก.

¹¹ "สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก" ใน เสนาธิการทหารรำลึก.

¹² "ระเบียบการฝึกหัดนายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการทหารบก พ.ศ. 2455" ใน เสนาธิการรำลึก.

จะให้เพิ่มการสอนภาษาเยอรมันขึ้นอีกหนึ่งภาษา แต่ก็มิได้เปิดสอนเนื่องจากนักเรียนเสนาธิการ ได้ศึกษาภาษาต่าง ๆ หนักมากแล้ว และน่าสังเกตว่า เมื่อความจำเป็นในการเรียนภาษา เหล่านี้ลดลง ในหลักสูตร พ.ศ. 2473 จึงกำหนดให้นักเรียนเสนาธิการเลือกเรียนภาษา ต่างประเทศตามใจสมัครภาษาเดียว ซึ่งก็ปรากฏว่า นักเรียนเลือกศึกษาภาษาอังกฤษทั้งชุด¹³ การศึกษาวิชาต่าง ๆ อย่างหลากหลายนี้ทำให้นายทหารมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลจากการศึกษา เพราะนักเรียนไม่เพียงแต่จะเรียนรู้เฉพาะกองทัพของประเทศตนเท่านั้น หากแต่จะต้องศึกษา ถึงการจัดกองทัพภักในนานาประเทศอีกด้วย เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน รัสเซีย ญี่ปุ่น และประเทศอื่น ๆ เท่าที่ครูผู้สอนจะสามารถค้นคว้ามาสอนได้¹⁴ วิชาต่าง ๆ ที่เรียนก็ เน้นที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติราชการ เช่น นายทหารจะต้องศึกษาถึงวิธีการจัดการปกครอง กองทัพภักของอังกฤษ และฝรั่งเศส ตลอดจนการปกครองกองทัพในเมืองประเทศราชของมหา อำนาจทั้งสองประเทศนี้ด้วย¹⁵ เนื่องจากเขตแดนของประเทศติดต่อกับเมืองขึ้นของอังกฤษ และฝรั่งเศส แม้การศึกษาวิชาภาษาเขมร ก็เน้นว่าเพื่อให้นายทหารสามารถพูดจากับชนชาติ เขมรได้บ้าง เพื่อจะได้ตามถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทหารได้¹⁶ และการศึกษาวิชายุทธวิธี และ ยุทธศาสตร์ ในหลักสูตรสมัยแรกคือ พ.ศ. 2452-2455 จะเน้นให้นายทหารแสดงความเห็น ถึงเมืองและตำบลสำคัญ ๆ และลักษณะภูมิประเทศของอินโดจีนฝรั่งเศส พม่า และเมืองขึ้น ของอังกฤษที่ติดต่อกับประเทศสยาม ประเทศจีน ซึ่งเกี่ยวกับการวินิจฉัยใคร่ครวญทางยุทธศาสตร์

¹³"ชุดที่ 19 พ.ศ. 2473-2474" ใน เสนาธิการรำลึก.

¹⁴"ระเบียบการคัดเลือกและการฝึกสั่งสอนของนายทหารฝึกหัดราชการกรมยุทธ ศาสตร์ทหารบก พ.ศ. 2460" ใน เสนาธิการรำลึก.

¹⁵เรื่องเดียวกัน.

¹⁶"แผนกที่ 4 ระเบียบการคัดเลือกและฝึกสั่งสอนนายทหารฝึกหัดราชการกร มยุทธศาสตร์ทหารบก พ.ศ. 2460" ใน เสนาธิการรำลึก.

และยุทธวิธี¹⁷ และหลักสูตร พ.ศ. 2460 ในวิชายุทธศาสตร์ได้กำหนดให้นายทหารศึกษามุมิประเทศของจีน และประเทศอื่น ๆ รวมทั้งวิธีการจัดกองทัพของประเทศอื่น ๆ ด้วย¹⁸ วิชายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี เป็นวิชาที่สำคัญของนายทหาร ดังนั้นนายทหารจะต้องศึกษาให้มีความรู้กว้างขวาง รู้หลักวิชานี้โดยแน่นอน และจะต้องมีความชำนาญในหน้าที่ราชการด้วย ครูผู้สอนจึงต้องพยายามสั่งสอนให้ผู้ศึกษาเข้าใจ และต้องตั้งปัญหาให้แก่อุ่เสมอ ๆ วิชาพงศาวดาร ยุทธศิลปะ หรือประวัติศาสตร์การสงคราม นอกจากจะเป็นวิชาที่ทำให้นายทหารได้รู้หลักของการทำสงครามแล้ว ยังทำให้นายทหารได้เรียนรู้ถึงระเบียบวิธีการปกครองในสมัยต่าง ๆ อีกด้วย ตลอดจนจนเป็นการ "หัดนิสัยของผู้ศึกษาให้เป็นผู้ใช้ความคิดไตร่ตรองในการที่ได้ไปพบปะชาวคราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการสงคราม ไม่ใช่จำเรื่องได้ และเล่าเรื่องให้ฟังโดยไม่ทราบเหตุผล¹⁹ ประกอบกับ การศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เน้นวิธีการส่งเสริมความรู้ และความคิดของนายทหาร ทั้งเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน ซึ่งจะเน้นให้นายทหารได้ใช้ความคิดประกอบไปด้วยให้มากที่สุด โดยผู้บรรยายและผู้ศึกษาจะต้องมีการสนทนากัน แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เนื่องจาก "ถ้าแม้ผู้ศึกษาไม่ใช้ความคิดของตนประกอบไปด้วยในเวลาที่ยบรรยายแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดความเห็นของตนให้ดียิ่งขึ้นได้"²⁰ และมีการส่งเสริมให้นายทหารคิดเรื่องที่จะบรรยายได้ด้วยนอกจากนั้นในการศึกษาวิชาต่าง ๆ เช่น วิชายุทธวิธีก็กำหนดให้ผู้ศึกษาต้องรู้เรื่องการเป็นไป

¹⁷"แผนกที่ 2 หลักสูตรทดลองการสอนวิชาและการฝึกหัดนายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการทหารบก" ใน เสนาธิการรำลึก.

¹⁸"แผนกที่ 5 หลักสูตรสำหรับฝึกหัดสั่งสอนวิชาแก่นายทหารฝึกหัดราชการกรมยุทธศาสตร์ทหารบก พ.ศ. 2460" ใน เสนาธิการรำลึก.

¹⁹แผนกที่ 4 ระเบียบการคัดเลือกและฝึกสั่งสอน..."

²⁰"คำแนะนำในวิธีบรรยายและฝึกหัดสั่งสอนแก่นายทหารฝึกหัดราชการฝ่ายเสนาธิการ" ใน สารบาณข้อบังคับสำหรับทหารบก พุทธศักราช 2463, หน้า 22.

ของข้อบังคับ แบบแผนการฝึกหัดของประเทศใกล้เคียงว่า เขากระทำกันอย่างไร และเขา
ดำเนินการอย่างไร รวมทั้งศึกษาการจัดขบวนรบของนานาประเทศในปัจจุบันอย่างละเอียด
จนกระทั่งนายทหารทุกคนสามารถออกความเห็นได้²¹ เพื่อให้ นายทหารมีความรู้กว้างขวาง
แม้ในวิชากฎหมายก็ได้กำหนดให้นายทหารฝึกหัดราชการที่ศึกษาสำเร็จ สามารถไปเป็นตุลา
การในศาลทหารบกได้²² ดังนั้น นายทหารที่สำเร็จการศึกษาจึงมีลักษณะที่สมกับเป็น
"นักปราชญ์ทางทหาร" อย่างที่ทางราชการได้มุ่งหวัง ซึ่งปรากฏว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก
โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ได้รับการยอมรับว่ามีวุฒิความรู้ดีกว่านายทหารทั่ว ๆ ไป²³
และทำให้ทางราชการต้องการที่จะให้นายทหารได้สมัครเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการ
ทหารบกให้มากขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้รับตำแหน่งเสนาธิการเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วทุกคน แต่
ทางราชการก็หวังว่าจะได้รับประโยชน์จากนายทหารที่สำเร็จการศึกษา และมีวิชาความรู้ดีรับ
ราชการกรมกองทหารให้มากขึ้น²⁴

นอกจากนายทหารฝึกหัดราชการ โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจะได้รับ
ความรู้จากการบรรยายหรือการศึกษาในชั้นเรียนแล้ว ยังปรากฏว่า ทางโรงเรียนได้พยายาม
ที่จะส่งเสริมความรู้และความคิดของนักเรียนให้มากขึ้น โดยใน พ.ศ. 2470 กรมยุทธการ
ทหารบกได้ออกหนังสือคู่มือขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายคือ "หนังสือแท่งจริงมุ่งเพียงจะให้ เป็นคู่มือแก่น
นายทหารฝึกราชการ ณ โรงเรียนที่อยู่ในอุ้งความรับผิดชอบ แห่งกรมยุทธการทหารบก

²¹ "หลักสูตรสำหรับสั่งสอนนายทหารฝึกหัดราชการในโรงเรียนการฝ้ายเสนาธิการ"

(ม.ป.ป., ม.ป.ท.)

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

²³ วารุณี โอสถารมย์, "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475" (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524),
หน้า 31.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

เพราะความรู้ใด ๆ ที่ได้รับไป ถ้าไม่มีหลักฐานจะนำมาพิจารณาในเวลาว่างการทำงานได้บ้าง ความรู้นั้น ๆ ก็พลันเสื่อมทรามและสูญหายไปทุกที"²⁵ หนังสือคู่มือจะลงบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับวิทยาการทางทหาร และเรื่องแปลจากภาษาต่างประเทศ รวมทั้งตำราการสอนในโรงเรียนด้วย อันเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนมีความคิดที่ก้าวหน้า และรอบรู้ในวิทยาการด้านการทหารอย่างลึกซึ้งจากหนังสือคู่มือนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึง วิธีสอน และการปลูกฝังความคิดแก่ นักเรียนนายทหาร เช่น การชื่นชมความเจริญก้าวหน้าของประเทศญี่ปุ่น ว่าเป็นเรื่องที่ทหารควรจะสนใจ เพื่อที่จะเลียนแบบญี่ปุ่น เพราะ "ญี่ปุ่นเป็นชาติตะวันออกเหมือนกัน และก่อสร้างตัวในระยะเวลาที่ใกล้ ๆ กับเรา แต่เขาได้เจริญรวดเร็วหนักหนา จนบัดนี้เป็นมหาประเทศ และมหาประเทศทั้งหลายย่อมเกรงใจญี่ปุ่น"²⁶ โดยเน้นว่า ประเทศไทยจะต้องสร้างนิสัยความเป็นนักรบ เช่นเดียวกับญี่ปุ่นโดยต้องปลูกให้ทุกคน "รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และบ้านเกิดเมืองมารดร"²⁷ ซึ่งความคิดในการชื่นชมญี่ปุ่นนี้เป็นไปอย่างแพร่หลายในหมู่นายทหารไทย ซึ่งมักจะนำความเจริญของญี่ปุ่นมาเปรียบเทียบกับไทยอยู่เสมอ

จากหนังสือคู่มือของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกนี้ พบว่าได้พยายามแทรกความรู้เกี่ยวกับทางด้านการศึกษา และระบอบการปกครองในบทความ หรือตำราทางการทหารอยู่เสมอ เช่น ในตำรายุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่สำคัญสำหรับทหาร เพราะ

²⁵"คำนำของเจ้ากรมยุทธการทหารบก", หนังสือคู่มือ ฉบับที่ 1 (1 ตุลาคม พ.ศ. 2470), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²⁶"คำนำของเจ้ากรมยุทธการทหารบก," หนังสือคู่มือ ฉบับที่ 4 (15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2470), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²⁷เรื่องเดียวกัน.

วิชาพุทธศาสตร์ "เป็นเครื่องปรุงความคิด เพื่อรักษาอิสระภาพ"²⁸ จึงเป็นวิชาที่จะฝึกฝนให้นายทหารมีความคิดที่ลึกซึ้ง เพราะ "นักเรียนผู้ใดขาดองค์การศึกษาในวิชาอันเป็นเครื่องบำรุงตน ก็จัดได้ว่าผู้นั้นเป็นนักเรียนแต่เพียงในนาม หากใช้ผู้ที่สมควรจะยกย่องว่าเป็นนักเรียนที่แท้ไม่"²⁹ วิชาพุทธศาสตร์จึงเป็นวิชาหนึ่งที่ทำให้ความรู้อย่างกว้างขวางแก่นายทหารนักเรียนมีเพียงแต่ด้านการพุทธเท่านั้น หากแต่ยังได้อธิบายถึงระบอบการปกครองอีกด้วยเช่น อธิบายถึงระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบราชาธิปไตย แม้ว่าจะมีได้มีการอธิบายลงไปถึงรายละเอียดของทั้งสองระบอบนี้ก็ตาม แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่าได้มีการเน้นว่า

การร่วมความคิดกันหลายคน เป็นหมู่คณะ พิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นย่อมจะนำมาซึ่งความรอบคอบสุขุมดีกว่าที่จะพิจารณาโดยบุคคลคนเดียว... การอำนวยความสะดวกของรัฐบาลก็เป็นฉนั้น ในเวลาปรกติเหมาะแก่การที่จะใช้วิธีการอำนวยความสะดวกด้วยคณะ เพราะในยามนั้นเหตุการณ์ไม่เร้งร้อน ค่อยพิจารณา และค่อยกระทำไป การงานก็ย่อมบังเกิดผลสูง แต่ในยามสงครามผัดกัน ไม่มีเวลาที่นั่งพิจารณาได้เถียงกันเลย การทุกอย่างต้องการตกลงใจโดยรวดเร็ว และปฏิบัติไปทันทีเสมอ... จึงชอบที่จะให้คน ๆ เดียวอำนวยความสะดวกโดยใช้ความรับผิดชอบอย่างเต็มที่³⁰

นอกจากนั้นยังได้อธิบายว่า "รัฐบาล" ที่เหมาะแก่ยามสงครามคือราชาธิปไตย และย้ำว่า "การอำนวยความสะดวกนำชาติในยามสงครามด้วยคน ๆ เดียวนี้ จะเป็น

²⁸ กรมยุทธการทหารบก "ตำราพุทธศาสตร์", หนังสือคู่มือฉบับพิเศษ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2490 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2490), หน้า ค.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ก.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

ไปได้ดีและมีผลงอกงามก็ต่อเมื่อภารกิจทั้งปวง ไม่มีมากกว่า เซอร์ความสามารถของบุคคลคน
เดียวไป”³¹

จากการศึกษาระบบการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในยุคนั้นจะเห็นว่ากลุ่มทหารอาชีพมิใช่จะเรียนรู้เฉพาะยุทธวิธี และวิชาการเฉพาะของทหารเท่านั้น หากแต่ทหารยังต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับความเป็นไปของประเทศเพื่อนบ้านด้วย ทั้งจากการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ และวิชาการปกครองกองทัพบกในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเตรียมกำลังพล และความพร้อมของกองทัพในการเผชิญกับการรุกรานจากภายนอกได้ทันกาล ทำให้ทหารอาชีพมีประสบการณ์ที่กว้างไกล มองเห็นปัญหาของชาติ มีความสำนึกทางการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากระบบการศึกษาของทหารเอง และจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน รวมทั้งจากหนังสือวิชาการของทหารเองด้วย เนื้อหาความรู้ของหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนนายทหารจะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางสังคม และการเมืองของกลุ่มนายทหาร³² คือความรู้วิทยาการธรรมชาติ ได้แก่ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งจำเป็นสำหรับนายทหารผู้ฝึกหัดการใช้อาวุธซึ่งเป็นเครื่องมือทางการรบอันเกิดจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แม้แต่ความรู้ทางยุทธศาสตร์ก็ยังคงต้องอาศัยภูมิธรรมชาติ เช่น ความรู้ในทางเทคนิคการทหารต่าง ๆ และที่สำคัญคือ ความรู้ทางสังคม ซึ่งได้แก่ วิชาทางสังคมศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งจะสร้างกรอบความคิดทางสังคมให้ทหารได้เข้าใจแนวความคิดเรื่องชาติ และความสัมพันธ์ที่ตนพึงมีต่อชาติ ทหารสามารถสร้างกรอบความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ และมีกรอบความคิดทางสังคมที่กำหนดให้ทหารตระหนักในภาระหน้าที่อันยิ่งใหญ่ที่ตนพึงมีต่อชาติ คือการสร้างความเจริญ ความเข้มแข็งให้แก่บ้านเมืองด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยปฏิบัติตนตามผู้นำทางการทหารคือ พระมหากษัตริย์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงกำหนดให้การเรียนการสอนในโรงเรียนเสนาธิการ

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

³² วารุณี โอสถารมย์, อ้างแล้ว, หน้า 337-339.

ทหารบก อันเป็นสถานศึกษาที่สำคัญของฝ่ายทหารบก เน้นการพัฒนาความคิดของนายทหารให้ รู้จักการไตร่ตรอง เปรียบเทียบจากเหตุการณ์ที่เป็นจริง และรู้จักการค้นคว้า ทำให้นายทหารอาชีพ ซึ่งเป็นทหารรุ่นใหม่มีลักษณะของผู้แก้ปัญหาที่รับรู้ข่าวสารจากเหตุการณ์โลก และเริ่มพิจารณาความเป็นจริงของประเทศตามภาระหน้าที่ของตนตามที่ได้รับมอบหมาย และ ปลุกฝังอบรมมาด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทหารอาชีพบางคนจึงเริ่ม เข้าใจปัญหาของประเทศ ตั้งนั้นเมื่อเกิดกบฏ ร.ศ. 130 และเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ทหาร ทั้งสองกลุ่มนี้จะ เป็นผลผลิตของ โรงเรียนนายกร้อยทหารบก รวมทั้ง โรงเรียนเสนาธิการ ทหารบกโดยตรง เป็นการชี้ให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลระบบการศึกษาในโรงเรียนนายทหาร ที่มีต่อความคิดของทหารอาชีพ พัฒนาการทางความคิดและประสบการณ์ของนายทหาร จน กลายเป็นอุดมการณ์ทางสังคมที่ทำให้ทหารเห็นปัญหาของบ้านเมืองและ เกิดความคิดขัดแย้งต่อ อำนาจอรัฐได้³³

2. หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกยุคปัจจุบัน (หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง-ปัจจุบัน)

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกให้การศึกษาวิชาการที่ทันสมัยแก่บรรดานายทหารนักเรียนที่เข้าศึกษาอย่างมาก เป็นการพัฒนาความคิด ความรู้ และโลกทัศน์ให้แก่ นายทหารในกองทัพ แต่ปรากฏหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการยุบ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก บรรดาเอกสารตำราต่าง ๆ ที่ได้สะสมมาแต่เดิมถูกทำลาย หมดสิ้น³⁴ แต่แล้วใน พ.ศ. 2477 ก็ได้มีคำสั่งให้เปิดโรงเรียนเสนาธิการทหารบกใหม่อีก ครั้งหนึ่ง เนื่องจากทางราชการเล็งเห็นว่าเป็นโรงเรียนสำคัญ และเป็นยอดของโรงเรียน ทหารบก และทางราชการเห็นประโยชน์จากเมื่อปราบกบฏวระเดช นายทหารที่ผ่านโรงเรียน

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 345.

³⁴ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, เสนาธิการรำลึก, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

นี้ปฏิบัติหน้าที่ได้ผลดี จึงเปิดโรงเรียนชั้นใหม่เพื่อผลิตนายทหารที่เป็น "มันสมองของกองทัพ" และจากข้อสอบเข้าโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในปีที่เปิดใหม่นี้ ได้มีการทดสอบความรู้ทางการเมืองของทหารโดยการตั้งคำถามว่า "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม มีประโยชน์อันสำคัญแก่ประชาชนอย่างไร"³⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทหารจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทางการเมืองและตีความว่า ประชาธิปไตยคือรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะราษฎรพยายามปลูกฝังความคิดนี้ จนกลายเป็นความรับรู้ของนายทหารบกในกองทัพไทยตลอดมา

หลักสูตรที่ใช้ในการศึกษา ได้มีการปรับปรุงให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอ เช่น หลักสูตรใหม่ใน พ.ศ. 2483 ที่นายทหารฝึกหัดราชการ นอกจากจะศึกษาวิชาทหารแล้ว ยังมีวิชาประวัติศาสตร์การสงคราม ภาษาต่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น และนับตั้งแต่ พ.ศ. 2489 เป็นต้น ได้มีการหันมาใช้หลักนิยมการจัด การฝึก และการยุทธตามแบบกองทัพบกสหรัฐ และมีการส่งนายทหารไปศึกษาต่อที่ สหรัฐอเมริกา หลักสูตรการศึกษาของนายทหารก็ได้กว้างขวางขึ้นเช่น มีการศึกษาวิชา "ธรรมศาสตร์" คือวิชากฎหมายทหาร กฎหมาย รัฐธรรมนูญ กฎหมายระหว่างประเทศ เศรษฐศาสตร์และการคลัง โดยกำหนดให้ เข้าใจวิชาเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไป เทียบเท่ากับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง³⁶ นอกจากนี้ก็มีวิชากฎหมายปกครอง ซึ่งจะศึกษาหลักการปกครองของรัฐ ชนิดของรัฐ หลักปกครองของประเทศไทย เปรียบเทียบกับนานาประเทศ แต่ในช่วง พ.ศ. 2493 ได้มีนายทหารนักเรียนแสดงความเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของตนว่า หลักสูตรให้เรียนประวัติศาสตร์การสงครามมากเกินไป แต่ได้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า ส่วนวิชากฎหมายทหาร กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายระหว่างประเทศ

³⁵"ปัญหาสอบคัดเลือกนายทหารที่สมัครเข้าเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก," หนังสือพิมพ์ทหารบก 19 (มิถุนายน 2477), หน้า 89.

³⁶โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, "หลักสูตรการศึกษา พ.ศ. 2491-2496" ใน เสนาธิการรำลึก, ไม่ปรากฏเลขหน้า

กฎหมายปกครอง เศรษฐกิจและการคลังยังมีชั่วโมงการศึกษาน้อยเกินไป³⁷ ซึ่ง พล.ร.อ. สินธุ์ กมลนาวิน ได้ให้ความเห็นว่า โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ควรจะได้เพิ่มเติมความรู้ทาง เศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะการเมืองต่างประเทศให้มากขึ้น³⁸

แต่อย่างไรก็ตาม ได้พบว่าการสอนเกี่ยวกับวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญใน โรงเรียนเสนาธิการทหารบกมีความก้าวหน้ามาก โดยการสอนเน้นหลักการปกครองแบบ ประชาธิปไตย และรัฐธรรมนูญของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ซึ่งสอนโดย ดร. หยุด แสงอุทัย และวิชากฎหมายปกครองจะเน้นให้นายทหารมีความรู้เรื่องหลักการ ปกครองของรัฐ ชนิดของรัฐ การปกครองประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ³⁹ นอกจากนี้ตามหลักสูตรจะมีการออกศึกษาภูมิประเทศทำให้นายทหารนักเรียนได้มีโอกาสศึกษาสภาพ ความเป็นไปเกี่ยวกับการคมนาคม การเศรษฐกิจของท้องถิ่น ตลอดจนความเป็นอยู่และ วัฒนธรรมของประชาชน⁴⁰

ใน พ.ศ. 2501 หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ลดลงจากใช้เวลา 2 ปี เป็น 1 ปี แบบสหรัฐอเมริกา และได้มีการจัดตั้งวิทยาลัยการทัพบก (Army War college) ขึ้นอีกด้วย และจากหลักสูตรจะเห็นว่า เริ่มมีการศึกษาเรื่องคอมมิวนิสต์

³⁷ คณะนายทหารฝึกหัดราชการฝ่ายเสนาธิการชุดที่ 28, อนุสรณ์เสนาธิการชุดที่ 28 พ.ศ. 2493 (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2493), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

³⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁹ นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ 32, อนุสรณ์นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ 32 2495-2496, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁴⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ มท. 0201.2.1.8/61 เรื่องขอความอนุเคราะห์ในการไปศึกษาภูมิประเทศของนายทหารนักเรียนและอาจารย์โรงเรียนเสนาธิการทหารบก

ในโรงเรียนเสนาธิการ โดยได้รับอิทธิพลมาจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะศึกษาการจัดและ
ยุทธวิธีของคอมมิวนิสต์ และการศึกษาสงครามจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายให้นายทหาร
นักเรียนทราบถึง ประวัติความเป็นมาของคอมมิวนิสต์ โดยศึกษาประเทศโซเวียตเป็นตัวอย่าง⁴¹
แต่โดยทั่วไปแล้ว เป็นการศึกษาในทางทฤษฎี เพราะขณะนั้นปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ใน
ประเทศไทยยังไม่รุนแรงถึงกับการต่อสู้ด้วยอาวุธ

นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก จะถูกฝึกฝนอบรมให้มี
ความคิดเป็นของตนเอง ในการแก้ปัญหาทางทหาร โดยจะเน้นพัฒนาการของความมีสติ
สำนึกในเกียรติความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และในด้านที่เกี่ยวกับคุณค่าและมาตรฐานทาง
วิชาชีพ⁴² นายทหารนักเรียนที่จะเข้าศึกษาต้องมีความรู้กว้างหน้าทั้งทางทหาร เศรษฐกิจ การ
เมืองของประเทศไทย ประเทศรอบบ้าน ทั้งในเอเชียและภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีผลต่อยุทธศาสตร์
โลก และต่อความมั่นคงของไทย ตลอดจนสถานการณ์ของโลกที่จะมีผลกระทบต่อการดำเนิน
นโยบายของประเทศ และต่อความมั่นคงของชาติ⁴³ และพบว่าในหลักสูตรการศึกษาของ

⁴¹โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, หลักสูตรสามัญของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก
(หลักสูตร 1 ปี เริ่มใช้ปีการศึกษา พ.ศ. 2501), ไม่ปรากฏเลขหน้า (เอกสารอัดสำเนา)

⁴²โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, คำแนะนำการศึกษาหลักสูตรหลักประจำโรงเรียน
เสนาธิการทหารบก ชุดที่ 37-41. ไม่ปรากฏเลขหน้า (เอกสารอัดสำเนา)

⁴³"ประกาศกองทัพบกเรื่อง การรับสมัครนายทหารสัญญาบัตรเพื่อสอบคัดเลือกเข้า
เป็นนายทหารนักเรียน โรงเรียนเสนาธิการทหารบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง หลักสูตร
ประจำ ชุดที่ 52, "ระเบียบ ทบ., คำแนะนำ ทบ., คำชี้แจง ทบ., ประกาศ ทบ.,
ประกาศ ทบ., แจ้งความ ทบ., แกลงการณ ทบ., ข่าว ทบ. พ.ศ. 2515 เล่ม 7
(กรมสารบรรณทหารบก, 2515), หน้า 20.

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจะเน้นเรื่องการสอนเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์มากขึ้นทุกปี ตามสถานการณ์ความรุนแรงเกี่ยวกับภัยคอมพิวเตอร์ภายในประเทศ และในหลักสูตรชุดที่ 52 พ.ศ. 2516 ได้มีการเพิ่มวิชา "เอกสารวิจัยส่วนบุคคล" ขึ้นเป็นครั้งแรก ระเบียบนี้ให้จัดทำเป็นกลุ่มและในหลักสูตรชุดที่ 53 พ.ศ. 2517 นายทหารนักเรียนแต่ละนายจะทำเอกสารวิจัยคนละเรื่อง สุดแล้วแต่นายจะทำเอกสารวิจัยปัญหาที่มีความสำคัญทางทหาร หรือเกี่ยวข้องกับการทหารทุกสายงาน เป็นการเปิดโอกาสให้นายทหารนักเรียนแสดงข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และเป็นการส่งเสริมให้นายทหารนักเรียนมีโอกาสค้นคว้าให้กว้างขวาง⁴⁴ เป็นการให้อิสระทางความคิดแก่นายทหาร

ตามหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้น จะเห็นว่า หลักสูตรการศึกษาส่งเสริมโลกทัศน์ให้แก่นายทหารนักเรียนได้กว้างขวางมากขึ้นตามลำดับ ทำให้นายทหารมีความรู้ทั้งเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม นอกเหนือไปจากการทหาร แต่อย่างไรก็ดี หลักสูตรของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้ขยายสาขาเพิ่มเติมจากเดิมเพื่อรองรับการขยายตัวของนายทหารในกองทัพ และความต้องการแก้ไขปัญหาคือความสัมพันธ์ระหว่างทหารและพลเรือนจึงได้เปิดหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การทหาร) ขึ้น

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การทหาร)

การที่นายทหารซึ่งได้ผ่านระบบการศึกษาที่ทางทหารมีอยู่ เช่น โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ดังกล่าวแต่สภาพของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารกับพลเรือนเป็นไปในลักษณะไม่ดีนัก จึงได้มีความพยายามของนักวิชาการพลเรือนกลุ่มหนึ่ง เช่น ศ.ดร. สุจิต บุญบงการ, รศ.ดร. พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ

⁴⁴สุนทร หงษ์พร้อมญาติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ทหารและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทหารได้ผลักดันให้เปิดการสอนในหลักสูตรศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต (การทหาร) ขึ้นเป็นผลสำเร็จในปี 2529 โดยมีวัตถุประสงค์ที่ให้นายทหารได้มีโอกาสรับความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อย่างกว้างขวางจากนักวิชาการพลเรือน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เข้ารับการศึกษา มีแนวความคิดที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ ยังจะเป็นการเปิดโอกาสให้นายทหารกับนักวิชาการพลเรือน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อันจะส่งผลดีในการสร้างความสัมพันธ์ หรือเข้าใจซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น⁴⁵ โดยปรากฏในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรข้อหนึ่งว่า⁴⁶ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความร่วมมือทางวิชาการระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนในระดับอุดมศึกษาชั้นสูงของประเทศ

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การทหาร) นี้อยู่ภายใต้การดูแลของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ผู้สมัครเข้าศึกษาในหลักสูตรจะต้องผ่านการคัดเลือกจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ซึ่งหลักสูตรหรือวิชาที่กำหนดไว้ ก็มุ่งที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีวิชาที่บังคับทั้งหมด 33 หน่วยกิต และมีวิชาให้เลือกศึกษาอีก 15 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็นกลุ่มวิชาได้ทั้งหมด 4 กลุ่มวิชา คือ⁴⁷

- 1) กลุ่มวิชารัฐศาสตร์
- 2) กลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์
- 3) กลุ่มวิชาบริหารงานอุตสาหกรรม
- 4) กลุ่มวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา

⁴⁵ กนลา สุขพานิช-ชนทปราบ, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2534.

⁴⁶ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การทหาร), (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2530), หน้า 2.

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5-10.

ซึ่งแต่ละกลุ่มวิชานั้นมีคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับประเทศ ในแต่ละสาขาวิชา จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นผู้สอน การเรียนการสอนมุ่งเน้นเพื่อให้ทายาทนักศึกษาเป็นผู้ที่เปิดกว้างทางความคิด ยอมรับความคิดของผู้อื่น⁴⁸

จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้มีพัฒนาการมาโดยตลอด

ความคิดเรื่องทหารกับการเมือง

ในเรื่องทหารกับการเมืองนี้กระแสนทางความคิดแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ทหารต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และทหารจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเมือง เพราะปัญหาการเมืองที่สำคัญที่สุดก็คือ ความมั่นคงและการพัฒนา แต่ก็ย้ำว่า ทหารมีไว้เพื่อชาติ สำหรับชาติ และเป็นทหารของชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของทหาร แต่ถึงกระนั้นก็ตามนายทหารจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจทางการเมือง โดยเฉพาะตำแหน่งผู้บังคับกองทัพบกขึ้นไป เพราะเป็นตำแหน่งที่สำคัญในการนำทหาร จึงจำเป็นต้อง เข้าใจการเมือง เพื่อจะได้มีวิจาร์ญาณได้ถูกต้องในการเข้าร่วมกับฝ่ายใด⁴⁹ และได้แสดงความคิดเห็นเป็นการตระหนักถึงภาระหน้าที่ของทหารที่มีต่อชาติ และประชาชน ตามที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาตลอดเวลาว่า

⁴⁸ กนลา สุขพานิช-ชันปราบ, สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2534.

⁴⁹ หลวงรณสิทธิพิชัย, หนังสือพิมพ์ทหารบก 2 (ธันวาคม 2476) : 59-60.

เราเป็นทหารของชาติ เราทำงานเพื่อชาติ ถ้ารัฐบาลเหลวไหล เราผู้เป็น
 ทหารของชาติก็ต้องกำจัดรัฐบาล. . . ถ้ารัฐบาลของเรายังดีอยู่ เราก็ต้อง
 ช่วยเหลือรัฐบาลทำงานเพื่อให้ชาติถึงซึ่งความเจริญ ความยากของทหารจึงตกอยู่
 ในข้อที่จำต้องพิจารณาให้ตระหนัก ถ่องแท้ว่า ใครถูกใครผิด อันจำเป็นต้องอาศัย
 ความรู้ทางการเมืองสำหรับพิจารณาอยู่บ้าง⁵⁰

บทความนี้เป็นการสนับสนุนให้ทหารต้องเรียนรู้ทางการเมือง และความคิด เช่นนี้
 ของทหารเป็นเหตุให้เมื่อมีการปฏิวัติรัฐบาล พระยามโนปกรณนิติธาดา ทหารได้แสดงความ
 คิดเห็นว่า รัฐบาลมิได้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงไม่มีทางอื่นใดที่จะกระทำได้ นอกจาก
 ใช้กำลังทหารเพื่อให้เกิดสภาพปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ⁵¹ เนื่องจากในความคิดของทหาร
 แล้วการใช้กำลังยุติปัญหาทั้งปวงได้ และความคิดของทหารที่เห็นว่า "การปฏิวัติเป็นการ
 กระทำที่จะดำเนินโทษไม่ได้ ถ้าหากเป็นการกระทำที่นำมาซึ่งความเจริญของประเทศ"⁵²

จากการที่ทหารได้รับการอบรมให้ตระหนักในหน้าที่ของตนที่มีต่อชาติ ซึ่งฝังอยู่ในจิต
 สำนึกของทหารตลอดมา ทหารจึงสำนึกว่า การเป็นไปของบ้านเมือง ตลอดจนอำนาจและ
 อธิปไตยของชาติ เป็นหน้าที่ที่ทหารจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย⁵³ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้
 ทหารมีจิตสำนึกทางการเมือง โดยเฉพาะหลังจาก พ.ศ. 2475 ซึ่งทหารมีบทบาทสำคัญใน
 การนำ "ระบอบรัฐธรรมนูญ" มาให้เป็น "มิ่งขวัญ" แก่ประเทศ ทหารจึงสำนึกว่าทหาร

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

⁵² พระเจียมวิรัชพากษ์, "ปาฐกถาของ น.อ. พระเจียมวิรัชพากษ์ แสดงที่
 ราชนาวีกองเรือ" หนังสือพิมพ์ทหารบก 2 (กุมภาพันธ์ 2476) : 85-86.

⁵³ พระยาอานันทมหิดล, "ปลุกสำนึกนายทหาร", หนังสือพิมพ์ทหารบก 1
 (19 ตุลาคม 2475) : 15.

เป็นตัวจักรตัวหนึ่งของชาติ ดังนั้นจึงมีทหารแสดงความคิดเห็นว่าเดิมทหารเคยอยู่อย่างคับแคบในวงวิชาชีพทหาร และทางราชการป้องกันมิให้ทหารยุ่งการเมือง แต่การเมืองเป็นสิ่งจำเป็นที่ทหารควรจะได้ศึกษาไว้บ้างเป็นความรู้ส่วนตัว "ในฐานะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนด้วย มิฉะนั้นเราจะถูกตำหนิว่า โง่ไปอีกนาน"⁵⁴ และการแสดงความคิดเห็นถึงความสำคัญของการมีความรู้ทางการเมืองเพื่อให้เข้าใจ "แต่มคว" ทางการเมือง แต่ความคิดของทหารช่วงนี้ไม่ได้ต้องการให้ทหารเกี่ยวข้องกับการบริหารบ้านเมือง แต่พอใจเพียงแต่ให้ทหารมีความรู้ทางการเมืองทุกระบบ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ⁵⁵ เนื่องจาก "ทหารเท่านั้นที่จะเป็นผู้ประสาทความสามัคคี สุข สงบหรือทรยศภายในประเทศ"⁵⁶ และการรักษารัฐธรรมนูญนั้น ผู้ที่จะทำได้หรือปกป้องรัฐธรรมนูญได้ "อุปมาประดุจแขกยามผู้รักษาบ้านและรูปธรรมอันนั้น ได้แก่ ทหาร"⁵⁷ ทหารจึงมีความเห็นว่า ยามที่ "รัฐธรรมนูญไม่ปลอดภัย" ทหารควรจะมีบทบาททางการเมือง ไปจนกว่าจะถึงเวลาที่บ้านเมืองสงบราบคาบ "เมื่อระบอบรัฐธรรมนูญได้ครอบงำประเทศโดยแน่นแฟ้นแล้ว เมื่อนั้นทหารจะเป็นทหารรัฐธรรมนูญอันแท้จริง"⁵⁸ จุดศูนย์กลางของคำว่า การเมือง ของทหารในช่วงเวลานี้จึงอยู่ที่ "รัฐธรรมนูญ" และทหารจะไม่ใช้คำว่า ประชาธิปไตย เมื่อพูดถึงระบอบการปกครอง ประเทศทหารจะใช้คำว่า การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นการให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญมากกว่าตัวระบอบการปกครอง ซึ่งทหารโดยทั่วไปยังไม่มีความเข้าใจ

⁵⁴ อิศวจารย์, "การปรุ้งตนให้มิดค่า," หนังสือพิมพ์ทหารบก 1 (16 สิงหาคม 2476) : 30.

⁵⁵ "จดหมายจากประเทศเยอรมนี," หนังสือพิมพ์ทหารบก 3 (15 ธันวาคม 2477) : 32.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁷ หลวงสารานุประพันธ์, "ทหารรัฐธรรมนูญ," หนังสือพิมพ์ทหารบก 2 (2476) : 151.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 155.

กระแสดูความคิดเห็นในกองทัพที่เกี่ยวกับบทบาทของทหารในทางการเมืองซึ่งในช่วงเวลานี้มีนายทหารที่ได้แสดงความคิดเห็นที่ต้องการเพียงให้ทหารมีความรู้เรื่องการเมืองโดยไม่ต้องเข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง นอกจากบทบาทของ "ผู้พิทักษ์" ในยามที่รัฐธรรมนูญไม่ปลอดภัยแล้ว พบว่าทหารบางส่วนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทหารและการเมืองว่ามีความเกี่ยวพันกัน จำเป็นจะต้องสัมพันธ์กันเสมอ แต่การที่ผู้บริหารกิจการทั้งสองฝ่ายเป็นคนละคนกัน การที่จะมีความเห็นสอดคล้องกันนั้น เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น จึงมีทหารที่เสนอว่ากิจการทหารและการบริหารบ้านเมือง ควรจะมีผู้บริหารงานเป็นคนเดียวกัน เช่นเดียวกับนโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งทำให้ฝรั่งเศสเจริญรุ่งเรืองได้ และสรุปความคิดเห็นในบทความว่า "ประเทศสยามของเรานี้ เราจะเชื่อได้สนิทใจหรือว่าจะไม่มีผู้ที่ได้ลักษณะละม้ายนโปเลียนเสียเลย"^{๕๙} ซึ่งเป็นบทความที่นับว่าเป็นบทความแรกที่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้นำทางทหารกับผู้นำทางการปกครองควรจะเป็นคนเดียวกัน และหลังจากนั้นไม่นานก็ได้มีบทความที่แสดงความคิดเห็นทำนองเดียวกันนี้ออกมาอีกในการยกย่องผู้นำที่เป็นทั้งผู้นำทางทหารและผู้นำทางการปกครองว่า สามารถทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง และได้ยกตัวอย่างในประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่า "ผู้ทำการปกครองคนทั้งชาติ และบริหารประเทศจนขึ้นชื่อลือชื่อนั้นคือทหารแท้ ๆ ทั้งเนื้อทั้งตัวเท่านั้น"^{๖๐} และได้แสดงความคิดเห็นไม่ศรัทธาต่อการปกครองของพลเรือนเป็นครั้งแรกว่า

มีชาติใดประเทศใดในยุคไหนบ้างที่มีประมุขเป็นยอดทหาร แล้วจะยังผลแห่งการปกครองบ้านเมืองมิเจริญรุ่งเรืองได้ ตรงกันข้ามเรากลับเห็นจากพงษาวดารแต่ว่าความพินาศฉิบ

^{๕๙} หลวงเดชประดิษฐ์ "รัฐประศาสน์กับการทหาร," หนังสือพิมพ์ทหารบก 2 (สิงหาคม 2477) : 93.

^{๖๐} ฐิ, "ทหารกับการปกครอง," ยุทธโศก 5 (กรกฎาคม 2480) : 7

หายของประเทศชาติหนึ่งชาติใดก็ดี มักเกิดในสมัยของประเทศชาตินั้น ขาดสมรรถภาพในทางทหารเสียเสมอไป^{๘๑}

บทความชิ้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบทหารนิยมที่ทหารได้รับการอบรมสั่งสอนมาว่าทหารมีความสำคัญต่อชาติมากกว่าวิชาชีพอื่นใด และความไม่ศรัทธาต่อผู้นำพลเรือนการปกครอง

หลังจากนั้น ไม่นานก็ได้มีบทความแสดงความคิดเห็นที่ยอมรับจุดอ่อนของทหารในความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปกครอง เช่น

เราเป็นทหาร เราก็มุ่งที่จะพิจารณาเฉพาะวิธีรบ วิธียุทธ แต่เราเพียงผ่านไปหรือไม่ทราบเลยว่าแนวเศรษฐกิจ การปกครอง การสังคม ฯลฯ อันเป็นกรอบใหญ่และสำคัญ เพราะมีอิทธิพลเหนือการทหารนั้น ได้เปลี่ยนไปบ้างอย่างใดหรือเปล่า และเปลี่ยนเพราะมีเหตุผลอะไรบ้าง สะท้อนสะท้อนมาถึงการทหารสถาบันใดบ้าง^{๘๒}

ในบทความนี้ทหารได้เสนอให้มีการรวมพลังกันระหว่างทหารและพลเรือนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นความคิดที่ก้าวหน้าพอสมควรสำหรับในช่วงเวลาที่ทหารถูกปกครองโดยรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

^{๘๒} ส. ศราวุฒิชิต, "ข้อคิดหลังสงคราม," ยุทธโศภ 52 (มิถุนายน 2489) : 14.

ความคิดของทหารต่อความมั่นคงของประเทศ

ความมั่นคงของประเทศชาติเป็นความคิดที่สำคัญและอยู่ในจิตสำนึกของทหารมาโดยตลอด และที่สำคัญคือ การมองปัญหาคอมมิวนิสต์ ซึ่งช่วงหลัง 2475 ทหารไม่รู้จักคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง แม้ว่าในขณะนั้นจะมีการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์บ้างแล้วก็ตาม แต่ทหารไม่เคยทำการศึกษา จึงไม่รู้เรื่องคอมมิวนิสต์ แม้ว่าใน พ.ศ. 2476 จะได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ขึ้นมาแล้วก็ตาม และปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์เป็นปัญหาที่ทหารคิดว่าเมื่อเข้ามาในประเทศได้แล้ว จะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ให้หมดสิ้นไปซึ่งเป็นสิ่งที่ทหารยอมไม่ได้ ความรู้สึกหวาดกลัวของทหารที่มีต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ จะเห็นได้จากการคัดค้านเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ตลอดจนเมื่อเกิดกบฏวระเดช ในช่วง พ.ศ. 2476 ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ได้ถูกอ้างในการปฏิวัติครั้งนี้ ว่ารัฐบาลได้ให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาประเทศไทย และเป็นวิธีการใช้กำลังทหารให้มากขึ้น โดยไม่สนใจถึงนโยบายของกองทัพภก เรื่อง "การเมืองนำการทหาร" เลย และเช่นเดียวกับนายทหารทั่ว ๆ ไป นั่นคือ ความสนใจ บทบาทของกองทัพ และบทบาทของวิชาชีพ เช่น งานวิจัยเรื่อง "ทหารกับการพัฒนาการเมือง"⁶³ และเรื่อง "ความสำคัญของทหารต่อการเมือง"⁶⁴ เป็นต้น แม้ระยะหลังจากนั้นก็เช่นกัน ทหารยังคงให้ความสนใจต่อเรื่องในกองทัพของตนเอง และในวงวิชาชีพของตนเอง มากกว่าปัญหาอื่น และก็ยังคงเน้นถึงการแสดงความคิดเห็นในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์โดยการใช้กำลัง นั่นคือทหารส่วนใหญ่มองสภาพการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลานั้นและเห็นด้วยกับการใช้กำลังในการปราบปรามควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นชนบท อาจจะเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า มองปัญหาคอมมิวนิสต์

⁶³ปรีชา สุวัฑณะศรี, "ทหารกับการพัฒนาการเมือง" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517)

⁶⁴วิเชียร อรรถทิมา, "ความสำคัญของทหารต่อการเมือง" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517)

เหมือนกัน คือเกิดขึ้นเนื่องจากความยากจนของราษฎร และการถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคม

ความคิดของทหารต่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ทหารมองว่าเป็น "อุบัติเหตุทางประวัติศาสตร์"⁶⁵ เป็นเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และราชบัลลังก์⁶⁶ บ้านเมืองยุ่งเหยิงทำให้ รัฐบาลขาดความที่เป็นปึกแผ่น หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการพลเรือนและตำรวจก็มีลักษณะแตกแยก ขาดขวัญกำลังใจ" ซึ่งทำให้ทหารเห็นว่าช่วงนี้เป็น "ยุคแห่งประชาธิปไตยที่กำลังแบ่งบาน. . . เป็นยุคแห่งกฎหมายถูกเหยียบย่ำ เป็นยุคแห่งลูกไม่นับถือพ่อแม่ ลูกศิษย์ไม่เคารพครูอาจารย์ เด็กไม่รู้จักผู้ใหญ่"⁶⁷ เป็นเหตุให้ทหารรู้สึกวิตกห่วงใยต่ออนาคตของชาติ และความอยู่รอดของชาติ เพราะว่าเห็นว่าช่วงเวลาจาก 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519 เป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่คอมมิวนิสต์หวังว่าจะประสบผลสำเร็จ เนื่องจากรัฐบาลไม่เป็นที่ยำเกรงของใคร เป็นเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น ในห้วงเวลาที่การเมืองภายในของไทยไร้เสถียรภาพ สมาย์แทนราษฎร

⁶⁵ ดำรงค์ศักดิ์ ชูสรานนท์, "ทหารกับการเมืองในประเทศ," เสนาศึกษา 40 (สิงหาคม-กันยายน 2518) : 45.

⁶⁶ สุรพงษ์ สิ้นธวงสานนท์, "การปราบปรามผู้ก่อการร้ายของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาล และเหตุการณ์ที่บ้านนาทราย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2516-2517), หน้าคำนำ.

⁶⁷ เรืองศักดิ์ ชุมสารทูล, "ประชาธิปไตยระบบใดเพื่อความอยู่รอดของชาติ" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2518-2519), หน้าอารัมภบท.

กับรัฐบาลก็ไม่สนับสนุนซึ่งกันและกัน มักขัดและคัดค้านกัน" ทหารจึงพยายามจะเน้นว่าในช่วงเวลาเหล่านี้ ศัตรูที่สำคัญอันดับหนึ่งต่อความมั่นคงของประเทศและระบอบประชาธิปไตยในขณะนั้น คือ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย⁶⁸ แต่ทหารก็ยอมรับว่าเหตุการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นการ "สลายตัวของอำนาจเผด็จการ"⁶⁹ ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวของระบบการเมืองและสังคมในระบบประชาธิปไตยที่เป็นไปในลักษณะอัตตาธิปไตย ซึ่งทหารเห็นว่าการปกครองดังกล่าวทำให้เกิดความอยุติธรรมแก่ประชาชน⁷⁰ และทหารระดับสูงบางคนมองว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ว่า

เป็นปรากฏการณ์ที่ตีประการหนึ่งของรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะหลังจากนั้นมาได้มีพลังของกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งพรรคการเมืองต่าง ๆ ด้วย กลุ่มและพรรคการเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดพลังการต่อรองทางการเมือง ซึ่งถือว่าจำเป็นอย่างยิ่งของสังคมที่เริ่มปกครองกันโดยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่ที่สำคัญยิ่งนั้นก็คือ จะทำอย่างไรถึงจะช่วยส่งเสริมและประคับประคองพลังที่เกิดขึ้นใหม่นี้ให้สามารถควบคุมกันได้อย่างมีระเบียบและใช้พลังไปในทางที่ถูกต้องและมีอุดมการณ์เพื่อประเทศชาติในการที่สร้างเสริมระบอบประชาธิปไตยให้รุดหน้า ไปยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้⁷¹

---

⁶⁸ ชำนาญ นิลวิเศษ, "ความอยู่รอดในระบอบประชาธิปไตยของไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยการทัพบก, 2518-2519), หน้า 151, 170.

⁶⁹ ดำรงค์ศักดิ์ ชูสรานนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

⁷⁰ เรื่องศักดิ์ ชุมสารทูล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

⁷¹ มณี ชำคมนิกร, "ทหารกับการเมือง" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล ในลักษณะวิชาการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2518-2519), หน้า 63.

ความคิดของทหารเกี่ยวกับบทบาทของทหารและกองทัพ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้ทหารทั่วไปรู้สึกว่่าเกียรตินิยมของทหารตกต่ำลงมาก จากการ "เป็นหลักและจุดยืนอันมั่นคงของกองทัพบกและประเทศชาติ . . . ค่านิยมทางสังคมที่ยอมรับนับถือสถาบันทหารของเราเป็นสิ่งจุดพลังและความหวังมุ่งปฏิบัติงานด้วยความเสียสละและความเต็มใจ"⁷² กลายมาเป็นสถาบันทหารถูก "ฝ่ายตรงข้าม" โจมตีการปฏิบัติงานของทหาร โจมตีกฏอัยการศึก ให้เจรจากับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ทหารมีความรู้สึกผิดหวังต่อการวาดภาพพจน์ของทหารอย่างมาก "พวกเราปะทะกับ ผกค. พวกเราต้องพิการ เสียแขนขาปีละนับจำนวนร้อยจำนวนพัน ไม่ค่อยมีใครมองเห็น กลับมองเห็นว่าการต่อสู้เยี่ยงวีรบุรุษนั้น เป็นหน้าที่ที่เราจะต้องแลกเพื่อความอยู่รอดของตนเอง. . . และเป็นการปลุกผีคอมมิวนิสต์"⁷³ ความกดดันที่มีต่อวิชาชีพรทหารในช่วงเวลานั้นจะเห็นได้ในงานเขียนแสดงความคิดเห็นของทหารจำนวนมาก เช่น

ท่านผู้อ่านที่เป็นทหารไม่ต้องตกอกตกใจกับสถานการณ์ของบ้านเมืองจนเกินไปหรอกครับ เพราะทหารก็คือสัตว์โลกชนิดหนึ่ง เป็นกลุ่มคนที่มีพลังอำนาจอยู่ในมือพร้อมทุกสิ่งทุกอย่าง ถ้าจะเปรียบก็เหมือนเสือหรือสิงโตนั่นแหละครับ เลี้ยงเขาอด ๆ อยาก ๆ หรือเหลือทนเข้าเมื่อไร มันหิวเข้า มันลำบากมากเข้า มันก็ต้องระเบิดขึ้นมาไม่วันใดก็วันหนึ่ง ถ้าเลี้ยงดีทหารก็เชื่องเหมือนสิงโตอ้อมนั่นแหละครับ⁷⁴

⁷²ศิริ ทิวะพันธ์, "ของขวัญสำหรับน้องนายทหารใหม่," เสนาศึกษา 36 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2518) : 13.

⁷³เรื่องเดียวกัน

⁷⁴ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : อิทธิพลของหนังสือพิมพ์และข่าว," เสนาศึกษา 38 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2518), หน้า 30.

ในภาวะการณ์ที่กองทัพอยู่ในสภาพด้อยเกียรติภูมิเช่นนี้ ทำให้ทหารหันกลับไปมองกองทัพของตนเอง และศึกษาบทบาทของกลุ่มวิชาชีพของตนในสภาพที่เป็นความจริงมากยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นพัฒนาการของความคิดที่เกิดขึ้นในช่วงนี้

ทหารหันกลับไปมองบทบาทของกลุ่มวิชาชีพของตนอย่างจริงจัง บ้างก็ยอมรับบทบาทของทหารในการปกครองบริหารประเทศ บ้างก็ต้องการให้ทหารเป็นทหารอาชีพ เป็นทหารของชาติอย่างแท้จริง แต่กระแสดความคิดจำนวนมากที่ต้องการให้ผู้นำทหารเลิกยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยเป็นทหารของประชาชนสู้รบเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน พิชัยรักษาอำนาจของรัฐ ของประชาชน ไม่ปล่อยให้อำนาจอธิปไตยของชาติต้องสูญเสียไป โดยการไม่ตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองกลุ่มใด และเข้าร่วมกับกิจกรรมทางสังคมกับประชาชนให้มากขึ้น⁷⁵ เพราะการที่กองทัพของชาติไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มใด บุคคลใดจะทำให้กองทัพมีประสิทธิภาพสูง⁷⁶ "ทหารเล่นการเมือง ทหารยึดอาชีพทหารบังหน้า และทหารที่ถ่วงพลังเสื่อมควรปลดออกไป แนะนำอาชีพอย่างอื่นให้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่กีดขวางความจริงก้าวหน้าของกองทัพและของประเทศชาติ"⁷⁷ ทหารจำนวนมากหันกลับไปศึกษาบทบาทของกลุ่มวิชาชีพของตนตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และสรุปความคิดว่า การที่ทหารมีบทบาททางการเมือง ทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยต้องล้มลุกคลุกคลาน⁷⁸ และเสนอ

⁷⁵ สวัสดิ์ เล็กชม, "ประชากรในชนบทกับความมั่นคงแห่งชาติ," รัฐสาริกริษ 18 (เมษายน-มิถุนายน 2519), หน้า 22.

⁷⁶ ทวนทอง สุวรรณทัต, "กวรต่อสู้ภัยคอมมิวนิสต์ที่คุกคามประเทศไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาการเมือง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2517-2518), หน้า 3.

⁷⁷ ศิริชัย ลักษณะียาวิน และคณะ, "แนวความคิดในการปรับปรุงกองทัพไทย" (การศึกษาเป็นคณะ เสนอวิทยาลัยการทัพบก, 2518), หน้า 66.

⁷⁸ มณี ชำคมนตรี, "ทหารกับการเมือง," หน้า 2.

บทบาทที่ควรจะเป็นของทหารว่า "การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร จะต้องอยู่ในฐานะของผู้รักษากติกาของเกมการเล่นการเมืองเท่านั้น ปล่อยให้เล่นเสียเอง"⁷⁹ และทหารจะต้องเป็นพลังที่สำคัญสนับสนุนและค้ำจุนอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้ก้าวหน้า โดยการวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดในทางการเมืองเป็นหลักประกันเสถียรภาพของรัฐบาล เป็นที่พึ่งของประชาชนและใช้กำลังในวิถีทางที่ถูกต้อง⁸⁰ เพราะทหารสรุปบทบาทที่ผ่านมาในอดีตของตนว่า "การมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้กองทัพบกพร่องแอ และแยกเป็นก๊กเป็นเหล่า ยิ่งสถานการณ์ปัจจุบันถ้าหากกองทัพตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองแล้ว ก็นับว่าเป็นโอกาสทองของฝ่ายตรงข้ามที่จะทวีการบ่อนทำลายได้ผลรวดเร็วยิ่งขึ้น"⁸¹ ดังนั้นทหารจึงได้เสนอข้อคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของทหารในการเมืองไว้ว่า ทหารต้องเข้าใจการเมือง แต่ไม่เล่นการเมือง ต้องหลีกเลี่ยงการชักจูงให้เล่นการเมือง และทหารต้องไม่ทอดทิ้งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อสนับสนุนอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ประเทศชาติอยู่รอด และประชาชนมีความสุข โดยยึดมั่นในสถาบันหลักของบ้านเมือง ได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์⁸² ความคิดที่สำคัญของทหารเกี่ยวกับบทบาทของตนในช่วงนี้คือ การต้องการให้ทหารเป็นทหารของชาติ และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ

การหันกลับมาศึกษาบทบาทของกลุ่มวิชาชีพของตน ทำให้ทหารยอมรับความจริงว่า "ยังหาผู้มีความเข้าใจถึงระบอบประชาธิปไตยโดยถ่องแท้ไม่ได้ง่ายนักในวงการนักการเมือง"

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

⁸¹ พัน, "ฟ้าสีเขียว" วารสารพล. 4 10 (มีนาคม 2519), หน้า 13.

⁸² ประพันธ์ จินดา, "ทหารกับการเมือง," ฟ้าหม่น 16 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2520), หน้า 39.

ทหาร"⁸³ และเสนอแนะให้ผู้นำทางทหารทุกระดับควรจะได้คำนึงถึงความรู้ ความเข้าใจถึงระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เพื่อผลประโยชน์มุ่งไปสู่แนวเดียวกับสังคมไทยปัจจุบัน คือแนวทางในการสร้างสรรค์ ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบที่สุดให้มีขึ้นในประเทศไทย⁸⁴ รวมทั้งเสนอว่า ผู้นำทางทหารควรเป็นนักการทหารอย่างแท้จริง เพราะถ้าหากนักการทหารที่เป็นผู้นำทางทหารกลายเป็นนักการเมืองไปมากเท่าใด ความเป็นปึกแผ่น ความแข็งแกร่งของกองทัพจะลดลงไป⁸⁵ และในงานเขียนเกี่ยวกับทหารและการเมืองของนายทหารส่วนใหญ่ในเวลานี้จะเห็นว่าตนเป็นทหารอาชีพ และกองทัพบกส่วนใหญ่ถึง 99.9% เป็นทหารอาชีพ แต่การที่รัฐบาลดึงทหารเข้าไปพัวพันกับการเมือง ซึ่งทหารไม่เคยถนัดและไม่รู้ความจริง เพราะ ทหารเป็นผู้ซึ่งต้องกระทำตามคำสั่งของผู้มีอำนาจสั่งการอันเป็นวินัยที่สำคัญยิ่งของกองทัพ ซึ่งเป็นการยืนยันว่า ทหารส่วนใหญ่ในกองทัพบกเป็นทหารอาชีพ และข้อสรุปอันแสดงถึงความขบขันต่อสภาพของทหารขณะนั้นว่า "เราซึ่งเป็นทหารอาชีพ เราซึ่งตระหนักในหน้าที่ยังไม่ชิมซาบในศักดิ์ศรีของเราหรือยังไม่เข้าใจอีกหรือว่า เรามีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อชาติบ้านเมืองของเราอย่างไร"⁸⁶

แต่กระแสดความคิดส่วนหนึ่งในกองทัพยังยอมรับว่า การที่ทหารจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น เป็นเรื่องยากในประเทศด้อยพัฒนา ซึ่งกลุ่มทหารยังคงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจ

⁸³ โสภณ วรากรมล, "ประสิทธิภาพผู้นำทหารในระบอบประชาธิปไตย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2518-2520), หน้า ก.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า จ.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

⁸⁶ สิทธิ จิรโรจน์, "เราเป็นทหารประเภทไหน," ยุทธโศภ 71 (มกราคม 2517) : 5.

"ทุกครั้งที่เกิดวิกฤติการณ์ พลเรือนมักจะเอ่ยถึงการเข้ามาของทหาร ยังกล่าวขวัญถึงทหาร"⁸⁷ ดังนั้นแม้ว่าในช่วงที่ทหารชั้นสูงจำนวนมากจะเห็นว่าทหารควรจะเป็นทหารอาชีพอย่างแท้จริง แต่พบว่านายทหารระดับล่างลงมาคือระดับนายพัน และนายร้อยเป็นส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่า ". . . มันจะยุติธรรมหรือ? ที่จะไม่ให้ทหารเล่นการเมือง ทั้ง ๆ ที่คนที่พอเป็นเจ๊ก แม้ก็เป็นเจ๊ก เขาจะเป็นนายกรัฐมนตรีเมืองไทยกันอยู่แล้ว. . . อย่างมาหวงห้ามทหาร ยังเป็นคนที่มีเลือดไทยมากกว่าเลือดเจ๊กเล่นการเมืองซี มันไม่ยุติธรรมเลย"⁸⁸ และตั้งคำถามว่า "คุณเป็นทหารอาชีพอีกคนใช่ไหม ที่ถูกห้ามไม่ให้เล่นการเมือง ทั้ง ๆ ที่คนห้ามเราอยู่นั้น มันโดดเข้าไปเล่นการเมือง เข้าไปหาเสียงทางการเมืองอยู่เหิง ๆ"⁸⁹ ทหารจึงสรุปว่า "ทหารทุกคนต้องเรียนรู้ทางการเมือง ต้องเข้าใจการเมือง ต้องเล่นการเมืองด้วย และควรจะได้กำหนดขอบเขตกันเอาไว้ว่า จะให้ทหารเล่นการเมืองกันในหน้าที่อะไร. . . ทหารซึ่งเป็นคนไทยก็ควรจะต้องรู้ ควรจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเล่นเกมส์อันนี้ที่มีชื่อว่าการเมืองด้วย และขอย้ำอีกครั้งไม่ใช่ชู้ว่า ไม่ว่ารัฐบาลไหนในโลกนี้ ถ้าทหารไม่สนับสนุนแล้วละก็ ยากส์"⁹⁰

---

⁸⁷นิกร ชามอำไพ, "อิทธิพลของทหารทางการเมือง," ยุทธโภษ 83 (ธันวาคม 2517) : 72.

⁸⁸ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : ความเป็นธรรมในสังคม," เสนาศึกษา 32 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2517) : 35.

⁸⁹ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : คุณสมบัติของนักการเมือง," เสนาศึกษา 36 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2518) : 40.

⁹⁰ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : สถาบันพระมหากษัตริย์," เสนาศึกษา 35 (เมษายน-พฤษภาคม 2518) : 34.

เนื่องจากทหารมองการเมืองในช่วงนี้ว่า เป็นความแตกแยกทางความคิด⁹¹ ดังนั้นการเสนอให้ทหารยุ่งเกี่ยวกับการเมืองจึงไม่ได้เสนอให้ทหารเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เช่นสมัยก่อนแม้จะเห็นว่าการไม่ให้ทหารเล่นการเมือง เป็นเรื่องไม่ยุติธรรม⁹² และทหารควรรู้เรื่องการเมืองบ้างเพื่อไม่ให้เป็นคนไม่ล้าสมัย⁹³ เพราะทหารตระหนักดีว่าการทำการปฏิวัติและรัฐประหารนั้นทหารจะไม่ได้มีอะไรด้วย "นอกจากจะถูกดำโดยที่เนื้อไม่ได้กิน หนึ่งไม่ได้รองนั่งว่า เป็นรัฐบาลทหารบ้าง. . . รัฐบาลเผด็จการทหารบ้าง ทหารไม่เคยได้รับการเหลียวแลให้เทียบมาเทียบไหล่กับใครเขาเลย"⁹⁴ ทหารจึงเสนอว่าในภาวะการณ์เช่นนี้ขอให้ให้ต่อสู้ในวิถีทางแห่งประชาธิปไตย เท่าที่จะเอื้ออำนวยให้เราได้ และถ้าใครมาชวนท่านให้ปฏิวัติ ก็อย่าไปร่วมกับเขา เพราะพอปฏิวัติเสร็จ เขาก็ล้มเราเหมือนกับที่เราเคยถูกล้มมาแล้วในอดีต"⁹⁵ อันเป็นการเสนอความคิดไม่ให้ทหารผู้น้อยทำตามคำสั่งชวนผู้ใหญ่ทางทหารที่มีอำนาจ ดังนั้นบทบาทและหน้าที่ของทหารที่ควรจะเป็นคือ บทบาทในการพัฒนาประเทศชาติ แต่การที่จะมีบทบาทเช่นนี้ได้ "ทหารจำเป็นต้องศึกษาและมีความรู้อย่างกว้างขวางในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวิทยา ประกอบพอสมควร เพราะเป็น

⁹¹ ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองนั้นเป็นเรื่องของการแตกแยกทางความคิด," เสนาศึกษา 35 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2518) : 49.

⁹² ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : ความเท่าเทียมกันในสังคม," เสนาศึกษา 34 (ธันวาคม 2517-มกราคม 2518) : 20.

⁹³ สุพจน์ อรรถธนะ, "ระบอบประชาธิปไตยกับทหาร," เสนาศึกษา 39 (ธันวาคม 2518-มกราคม 2519) : 21.

⁹⁴ มอทอบ, "อย่าเพิ่งสิ้นใจควาย ที่รัก," เสนาศึกษา 33 (ธันวาคม 2517-มกราคม 2518) : 46.

⁹⁵ มอทอบ, "ควายกำลังสองในกองทัพไทย," เสนาศึกษา 33 (ธันวาคม 2517-มกราคม 2518) : 46.

ปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับนโยบายและความมั่นคงของชาติ"⁹⁶ ทหารจึงจำเป็น "ที่จะต้องศึกษาการเมืองควบคู่ไปกับการทหาร เพื่อให้สามารถใช้มาตรการทางการเมือง ควบคู่ไปกับการปฏิบัติการทางทหาร"⁹⁷ เพราะทหารเห็นว่า ทหารสมัยนี้และต่อไปในอนาคตมิใช่แต่จะมีหน้าที่รบอย่างเดียว แต่จะต้องรอบรู้ทั้งกิจการทหารตลอดจนกิจการบ้านเมือง⁹⁸ ช่วงนี้จึงเป็นช่วงที่ทหารหันมาศึกษาเรื่องการเมืองอย่างกว้างขวาง แม้ในก่อนหน้านั้น กองทัพบกจะมีนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ โดยใช้การเมืองนำการทหาร แต่ทหารจำนวนมากในกองทัพไม่เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญ แต่ในช่วงภาวะการณ์เช่นนี้ ทหารเห็นว่าตนเองจำเป็นต้องถอนตัวออกจากอำนาจทางการเมือง เข้ามาสู่บทบาทในการเป็นหน่วยที่สำคัญของการป้องกันและพัฒนาประเทศ ตลอดจนภารกิจของการป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์ ทหารจึงจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการต่อสู้ ซึ่งทหารเห็นว่าเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นการด่วน ปลุกฝังให้ทุกคนได้ตระหนักว่า เราต่อสู้เพื่อใคร และทำไม⁹⁹ เรื่องยุทธศาสตร์ทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่ทหารพูดกันอย่างกว้างขวางในกองทัพ "นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทหารจะต้องมียุทธศาสตร์ทางการเมือง จำเป็นที่จะต้องปลุกฝังให้ทหารมีความคิด มีความเชื่อ มีความมุ่งหวังในการเมืองร่วมกัน เรื่องนี้ทางฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เล็งเห็นความสำคัญมาก่อนประชาธิปไตย"¹⁰⁰

⁹⁶ สุพจน์ อรรถชน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

⁹⁷ รัตนฤทธิ์ ถาวรพานิช, "การศึกษาสำหรับนักเรียนนายร้อยในอนาคต," (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรประจำชุดที่ 53, 2517), หน้า 48.

⁹⁸ ศิริ ทิวะพันธ์, "ของขวัญสำหรับน้องนายทหารใหม่," เสนาศึกษา 36 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2518) : 14-15.

⁹⁹ ศิริ ทิวะพันธ์, "บันทึกของหัน" วารสาร พล. 4 19 (ตุลาคม 2518) : 11.

¹⁰⁰ จำเนียร อุ่นจิต, ทหารกับยุทธศาสตร์ทางการเมือง, เอกสารโรเนียว กรมยุทธศึกษาทหารบก, หน้า 7.

เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นเสมือนวิญญูณในการต่อสู้ หากทหารไร้วิญญูณที่จะทำการสู้รบแล้ว การปฏิบัติการทั้งหลายทั้งปวงของทหารย่อมจะล้มเหลวโดยแน่นอน¹⁰¹ ดังนั้นจึงมีการเสนอว่า อุดมการณ์ที่ทหารจะต้องยึดถือแน่นอนอยู่กับจิตใจของทหาร และการปฏิบัติของทหารตลอดเวลา นั้น ได้แก่ ชาติ เกียรติ วินัย กล้าหาญ และความรับผิดชอบ¹⁰² และอุดมการณ์ในทหารจะยึดถือในเรื่องที่ชาติไม่ได้สำหรับการดำรงอยู่ในหน่วยคือ การเคารพเทอดทูนพระมหากษัตริย์ เสื่อมใสในศาสนา ศรัทธาต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทหารกับประชาชน¹⁰³ สิ่งเหล่านั้นคือ การพยายามของทหารอาชีพที่จะเปลี่ยนแปลงภาพพจน์และบทบาทของทหารเสียใหม่

ทางกองทัพพบได้เห็นความสำคัญของการฝึกศึกษาเรื่อง การเมืองของทหาร โดยออกคำสั่งกองทัพบกที่ 2/2518 เรื่องนโยบายฝึกศึกษาด้านการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือยึดเหนี่ยวความคิดของทหารให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย"¹⁰⁴ และจุดประสงค์อีกประการที่สำคัญคือ "สร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชนในบทบาทของทหารและรัฐบาล"¹⁰⁵ โดยทหารจะฝึกและศึกษาถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ และในระบอบอื่น ๆ สถานการณ์ในช่วงนี้จึงทำให้ทหารหันมาสนใจศึกษาเรื่องการเมืองกันอย่างกว้างขวาง โดยให้เหตุผลว่า

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹⁰² เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

¹⁰⁴ คำสั่งกองทัพบกที่ 2/2518 "เรื่องนโยบายฝึกศึกษาด้านการเมือง,"

ป.ต.อ. สาร (กรกฎาคม-สิงหาคม 2526) : 68.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

แม้เราจะมีใช้นักการเมือง แต่ข้าราชการประจำก็ต้องศึกษาและติดตามการเมือง เพื่อให้เข้าใจการเมืองไว้เสมอ ต้องรู้ชั้นเชิงการเมืองด้วย เพื่อที่เราจะได้ไม่ถูกจูงจูงกูดักโดยนักการเมืองอาชีพ นักการเมืองสมัครเล่น หรือนักการเมืองที่ชอบเล่นด้วยการชักจูงของคนอื่น ลัทธิอื่น ซึ่งไม่มีความสุจริตใจต่อระบอบการปกครองของบ้านเมืองเรา เราต้องรู้ชั้นเชิง เพื่อให้รู้จริงว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความเท็จ อะไรคือการโฆษณาชวนเชื่อ อะไรคือความหลอกลวง เราควรเข้าใจให้ซึ่งว่าคนอย่างไรจึงจะควรแก้คำว่า วีรชน คนอย่างไรจึงสมควรขนานนามว่า ทวีชน เมื่อรู้แล้วก็รู้อยู่ที่ตัวเรา ไม่จำเป็นจะต้องแสดงความเห็นสนับสนุนหรือคัดค้าน"¹⁰⁶

นอกจากการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ กลุ่มวิชาชีพของตนไปในทางที่พัฒนาขึ้นแล้ว ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ ทหารหวนกลับมาพิจารณากองทัพของตนเองมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ การมองเห็นจุดบกพร่องของกองทัพและยอมรับในความล้มเหลว และด้วยประสิทธิภาพของกองทัพ จึงพบว่าเป็นครั้งแรกที่ทหารวิพากษ์วิจารณ์กองทัพของตนเองอย่างเปิดเผยและรุนแรง เพื่อให้ทหารอาชีพหันกลับมาทำงานด้านการทหารให้จริงจังมากขึ้น ทั้งด้านการพัฒนากองทัพและระบบบริหารของกองทัพ โดยการติเตียนผู้บังคับบัญชาที่ทำตนไม่ดี¹⁰⁷ และแสดงความเห็นที่รุนแรงต่อความเหลวแหลกในกองทัพ เช่น

"จำเป็นด้วยหรือครับ ที่ได้ใครคนใดคนหนึ่งมันอยากเห็นถูกเป็นถูก เห็นผิดเป็นผิด จะต้องเป็นคนหัวรุนแรงหรือเอียงซ้ายเสมอไป ก็ในเมื่อมันรู้ว่า ถ้าขึ้นปล่อยไว้เข้าขาม เย็นขาม อีแบบนี้ใครยังงี้ก็ช่าง กูเล่นบิลเลียดในเวลาราชการของกู เล่นกอล์ฟใน

¹⁰⁶ สิทธิ จิรโรจน์, "จงเริ่มงานกันวันนี้เถิด," ยุทธโศภ 83 (ธันวาคม 2517) :

¹⁰⁷ ประถม ทองสร้อย, "เคี้ยวเอื้องโดยผม (มังสี)," เสนาศึกษา 44

เวลาราชการของกู โขกหมากรุก หรืออ่านหนังสือพิมพ์ตลอดเวลาราชการ ไหนจะสู้งองทัพลดเอกบ้า ๆ นั้นไม่ได้¹⁰⁸ ความประพัตของนายทหารระดับสูงซึ่งถูกโจมตี เรื่องการคอร์รัปชันจากรอบด้าน ทหารเองก็มองเห็นปัญหานี้เช่นกัน¹⁰⁹ งานเขียนของทหารจำนวนมากในช่วงนี้แสดงความรู้สึกต่อการคอร์รัปชันของทหารระดับสูง ที่ทหารเห็นว่าเป็นการบ่อนทำลายกองทัพ สิ่งเหล่านี้เป็นการสะท้อนถึงความคิดของทหารที่รู้สึกขัดแย้งระหว่างความคิดหรืออุดมการณ์ที่ถูกปลูกฝังมา กับประสบการณ์จริงที่ทหารได้รับ เช่น งานเขียนของทหารที่แสดงความรู้สึกว่า

"ตอนผมเป็นนักเรียนนายร้อย ต้องการให้ผมตรงไปต้องการให้คดหรือ เบี้ยวใช้ไหม? ก็แล้วเมื่อผมจบออกมา ทำไมหลายสิ่งหลายอย่างในหน่วยงานที่ผมผ่านมาสืบทอดมาหน่วยจึงไม่ค่อยตรงตามอุดมคติ. . . โปรดอย่าลืมว่าผมมิใช่คนหัวรุนแรงอะไร ถ้าทุกคนสู้ความจริง ทุกคนจะต้องยอมรับว่า ก่อนที่จะปราบ ผกค. ลงได้ เราจะต้องปราบตัวเราเองก่อน"¹¹⁰

จากบทความนี้ นับว่าเป็นครั้งแรกที่ทหารยอมรับว่า ความเหลวแหลกในกองทัพ เช่นนี้จะทำให้กองทัพไทยสู้คอมมิวนิสต์ไม่ได้

นอกจากการแสดงความคิดเห็น เรื่องความเหลวแหลกของทหารระดับสูงในกองทัพแล้ว ปัญหาที่ทหารกล่าวถึงมากอีกประการหนึ่งคือ ความไม่เป็นตัวของตัวเองในกองทัพ นั่นคือ ผลของการยอมรับความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกา การฝึกศึกษาซึ่งใช้ตำราของสหรัฐฯ โดยไม่ได้นำมาดัดแปลงให้เข้ากับประเทศไทย ทำให้ทหาร

¹⁰⁸ แจ่ม จ้าณรงค์, "เคี้ยวเอื้องโดยผม," เสนาศึกษา 42 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2519) : 36.

¹⁰⁹ แจ่ม จ้าณรงค์, "จากเสี้ยวหนึ่งแห่งความเป็นคน," เสนาศึกษา 41 (เมษายน-พฤษภาคม 2519) : 48.

¹¹⁰ แจ่ม จ้าณรงค์, "เคี้ยวเอื้องโดยผม," เสนาศึกษา, หน้า 43.

มองว่า "กองทัพของเราไม่เคยมีอะไรเป็นตัวของตัวเองเลยแม้แต่อย่างเดียว กองทัพภกจะมีทุกสิ่งทุกอย่างเลียนแบบ หรือตามอย่างของกองทัพภกสหรัฐ"¹¹¹ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของทหารระดับล่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัตินโยบายอย่างแท้จริง ว่าไม่เห็นด้วยกับการรับความช่วยเหลือโดยไม่เป็นตัวของตัวเองของกองทัพ เรื่องการฝึกและตำราที่ใช้ของสหรัฐทหารจะแสดงความคิดเห็นคัดค้านอยู่ตลอดเวลาว่าไม่เหมาะสมกับเมืองไทย "ไม่เห็นกองทัพโตเขาเอาวิชากองทัพอื่นมาแปล เพื่ออะไร? เพื่อความโก้ หรือเพื่อเอาไปปฏิบัติจริง"¹¹² เนื่องจากในความเป็นจริงแล้ว ทหารไทยฝึกแบบอเมริกัน อาศัยหลักการของอเมริกัน "แต่พอเอาเข้าจริง ต้องมาเล่นแบบไทย คนไม่ไปรบเองนะไม่รู้ดอกว่ามันเจ็บใจ และหวานอบขมกลืนแค่ไหน บางท่านอาจจะแค้นจนน้ำตาตกขณะที่เข้าศึกมันสมน้ำหน้า"¹¹³ จึงปรากฏว่าความคิดในการเรียกร้องให้ทหารไทยเรียนแบบไทย รบแบบไทย เพื่อใช้ในการปฏิบัติการได้จริง ๆ มีตลอดมาในกองทัพ แต่มิได้มีการแสดงออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยให้ทหารจึงได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย โดยเห็นว่า "ใครหรือกองทัพภกของประเทศโต แปลการเจตนาการเสนอแนะ การพูดความจริงอันควรแก่การแก้ไขตามสภาพความเป็นจริง เพื่อความพร้อมรบทันทีทันควัน ตามเนื้อผ้าไปในแ่งมุมหัวรุนแรงไร้สาระแล้ว กองทัพภกนั้นควรยอมตกอยู่ในสภาพการณ์พ่ายเรือในอ่าง"¹¹⁴ นับว่าในงานเขียนของทหารทั้งในวารสารทหารและงานวิจัยในสถาบันการศึกษาชั้นสูงของทหาร กล่าวถึงปัญหานี้มาก เนื่องจากการเรียนและฝึกแบบอเมริกัน เน้นไปในด้านการรบตามแบบ ส่วนคอมมิวนิสต์ใช้การรบแบบกองโจร ซึ่งทหารไทยจะฝึกมาน้อยมาก จึงพบว่าทหารพยายาม

¹¹¹ จงชัย เกื้อสกุล, "ระบบการศึกษาของกองทัพภกไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹¹² แจ่ม จ้าณรงค์, "อดเขียนไม่ได้พิบผ่า! มันคัน," เสนาศึกษา 43 (สิงหาคม-กันยายน 2519) : 38.

¹¹³ แจ่ม จ้าณรงค์, "ทหารคิด," ยุทธโภษ 83 (ธันวาคม 2517) : 65.

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

เสนอแนะถึงปัญหาที่อยู่ตลอดเวลา และมากขึ้นในช่วงระยะเวลาที่สถานการณ์เอื้ออำนวยในกองทัพเช่นนี้ เช่น การแสดงความคิดเห็นว่า

"รัฐบาลหรือกองทัพปกกก็น่าจะเห็นความสำคัญของการสงครามพิเศษให้มากที่สุด มิใช่เรียนอยู่กับกองทหารขนาดใหญ่ หรือกองพลในการรบด้วยวิธีรุก การรบด้วยวิธีรับซึ่งเป็นการใช้หน่วยขนาดใหญ่ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ข้าศึกไม่ได้ใช้ยุทธวิธีเช่นนั้นแล้ว ข้าศึกหันมาใช้หน่วยทหารขนาดเล็กปฏิบัติการรุนแรง รวดเร็ว แล้วหลบหนีไป"¹¹⁵

และทหารได้เสนอความคิดให้บรรจุวิชาสงครามพิเศษลงในหลักสูตรของโรงเรียนทหารทุกแห่ง เพราะแม้แต่ในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเองนั้น มีการศึกษาวิชาสงครามพิเศษเพียง 130 ชั่วโมง จากจำนวนชั่วโมงทั้งสิ้น 1816 ชั่วโมงเท่านั้น¹¹⁶ อันแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรที่กำหนดไว้นั้นไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ "ยังเป็นโรงเรียนเหล่าด้วยแล้ว ยิ่งให้ความสำคัญแก่วิชาสงครามพิเศษมากขึ้นตามลำดับ"¹¹⁷ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งทหารสนใจศึกษาเรื่องสงครามพิเศษน้อยมากและล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งการมองปัญหาในกองทัพของทหารช่วงนี้ ทำให้มีนายทหารจำนวนมากหันกลับไปศึกษาหลักสูตรการศึกษาของสถาบันทหาร โดยเน้นไปที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และสรุปความคิดว่านักเรียนนายร้อยศึกษาการสงครามพิเศษน้อยมาก แต่ "ต้องออกไปปฏิบัติราชการชายแดนซึ่งต้องใช้ความรู้การรบนอกแบบ การแก้ไขปัญหาระดับหมวดและกองร้อยเป็นส่วนมาก แต่พื้นฐานที่ศึกษาในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าน้อยมาก นายทหารเหล่านี้ต้องไปหาความรู้

¹¹⁵ ทองแท่ง เถระพัฒน์, "การพัฒนาการศึกษาในกองทัพไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2516-2517), หน้า 47.

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

จากประสบการณ์ที่ตนไปปฏิบัติ ซึ่งนับว่าเป็นการไม่สมควรยิ่ง"¹¹⁸ และเห็นว่าควรที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เอาหลักสูตรโรงเรียนนายร้อยเวสปอยด์มาใช้ แต่หลักสูตรที่นำมาใช้เป็นหลักเก่า ซึ่งทางสหรัฐฯ เองก็ต้องปรับปรุงอยู่เสมอ แต่ไทยมิได้ปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัย¹¹⁹ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ทหารอาชีพจำนวนมากในกองทัพมิได้เห็นด้วยต่อการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ จนกองทัพไทยไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง

จากสภาวการณ์ทางการเมืองช่วงหลัง 14 ตุลาคม 2516 ก่อน 6 ตุลาคม 2517 ทำให้ทหารอาชีพถูกบีบคั้นมาก เหตุการณ์นั้นนอกจากจะทำให้ทหารมืองกองทัพของตนเองด้วยสายตาที่เป็นจริง และปรารถนาที่จะแก้ไขความบกพร่องของกองทัพแล้ว แต่ปัญหานั้นประการที่มีผลกระทบต่อกองทัพ เช่น การถูกตัดงบประมาณทำให้ทหารส่วนหนึ่งแสดงความรู้สึกที่รุนแรงและย่ำถึงความสำคัญของกองทัพ และของทหารที่มีต่อชาติ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทหารนิยมที่มีอยู่ในกองทัพตลอดมา เช่น "ในสถานการณ์ปัจจุบัน ประเทศชาติกำลังประสบภัยจากภายในและภายนอกประเทศหลายด้าน ความมั่นคงของประเทศกำลังถูกข้าศึกบั่นทอนอยู่ทุกขณะ กองทัพบกอยู่ในฐานะเป็นหลักสำคัญอันหนึ่ง ที่ประกันความมั่นคงของชาติกำลังประสบปัญหาต่อการพัฒนาความพร้อมรบอยู่ในขณะนี้"¹²⁰ แต่เมื่องบประมาณของกองทัพถูกตัด ในขณะที่ทหารเห็นว่าประเทศไทยกำลังประสบภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งทำให้ทหารมองว่า "ต้องปรับปรุงกองทัพไทยให้ขยายตัวขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเตรียมไว้เผชิญภัยขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยอยู่เสมือนโดยเดียวไร้ญาติ

¹¹⁸ รณฤทธิ์ ถาวรพานิช, "การศึกษาสำหรับนักเรียนนายร้อยในอนาคต" หน้า 48.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

¹²⁰ อติศร สัตยานุรักษ์, "ผู้บังคับบัญชากับความพร้อมรบของหน่วยกำลังรบในกองทัพบกไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2519-2520), หน้าอารัมภบท.

ชาดมิตร เพื่อนที่พอจะพึ่งพาอาศัยได้ถูกขับไล่ผลักดันออกไปอย่างไรก็จริง"¹²¹ ในสภาวะ การณ์ที่ต้องเสี่ยงต่อการสูญเสียเอกราชและอธิปไตยเช่นนี้ การปรับปรุงกองทัพจึงเป็นสิ่ง จำเป็นอย่างยิ่งในความคิดของทหาร เมื่อมีอุปสรรคด้านงบประมาณ ทหารจำนวนมากคับแค้น ใจว่ากำลังทหารมีความสำคัญต่อประเทศ แต่รัฐบาลยังรีรอในการให้งบประมาณ โดยเห็นว่า รัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์โดยหันมาใช้วิธีทางการทูตมากกว่าที่จะปรับปรุงกำลังรบ ให้มีประสิทธิภาพ "ซึ่งเจตนาของรัฐบาลในเรื่องนี้จะเห็นได้ชัดจากงบประมาณของทหารที่ ได้รับตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นมาถึงปัจจุบันเมื่อเทียบงบประมาณรายจ่ายของประเทศแล้ว เปอร์เซ็นต์ที่ได้รับอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศข้างเคียง"¹²² ทำให้ทหารรู้สึกกดดัน เพราะทหารมีความสำคัญอยู่เสมอว่า ความสำคัญของกิจการทหารนั้นควรควบคู่ไปกับการเมือง ของชาติ เพราะความเข้มแข็งและประสิทธิภาพของหน่วยทหารย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึง ความเป็นประเทศผู้นำ "เพราะกำลังทหารเป็นกำลังใจการป้องกันประเทศ และเป็นกำลัง ต่อรองการเมืองระหว่างประเทศ ประเทศที่มีประสิทธิภาพทางทหารดีเยี่ยม ย่อมเป็นเคารพ ยำเกรงแก่บรรดาประเทศที่มีประสิทธิภาพด้อยกว่า นอกจากนั้นยังเป็นผลสำเร็จในการดำเนิน วิถีโคบายอยู่เสมอ"¹²³ ทำให้สรุปว่าเสถียรภาพและเสรีภาพของชาติไทย จะมีอยู่ได้ก็ต่อเมื่อ มีกำลังทหารที่มีสมรรถภาพที่เข้มแข็งเท่านั้น¹²⁴ ซึ่งความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกของทหาร ทุกคน

¹²¹ ละม้าย จันทรประเสริฐ, "ปัญหากองทัพไทยทางด้านงบประมาณ" (เอกสาร วิจัยส่วนบุคคล ในลักษณะวิชาเศรษฐกิจ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2519-2520), หน้าคำนำ

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

¹²³ บุญเหลือ แสงหล่อ, "การฝึกทหารใหม่ของกองทัพไทย" (เอกสารวิจัย ส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517), หน้า 1.

¹²⁴ ทวีศักดิ์ หนูนักดี, "การพัฒนากำลังพลของกองทัพไทย" (เอกสารวิจัย ส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2517), หน้า 1.

ความคิดของทหารอาชีพต่อระบอบประชาธิปไตย

สภาพการณ์ของบ้านเมืองหลัง 14 ตุลาคม 2516 ก่อน 6 ตุลาคม 2519 ทำให้ทหารส่วนใหญ่รู้สึกหมดศรัทธากับระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนหนึ่งที่แสดงความคิดเห็นว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องธรรมดาของระบอบประชาธิปไตย และมองว่าหลัง 14 ตุลาคม 2516 เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบ¹²⁵ แต่ทหารส่วนใหญ่รู้สึกเป็นห่วงบ้านเมืองว่าจะไปไม่รอด ทำให้มองว่านักศึกษาเป็นแนวร่วมคอมมิวนิสต์ และรู้สึกเอือมระอาต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย จนทำให้ทหารรู้สึกว่ "จุดเริ่มต้นที่เกิดหลัง 14 ต.ค. 16 นี้ก็ปี 19 เพียงเวลา 2 ปีเศษ ๆ เท่านั้น ทำไมความเลวร้ายจึงรุนแรงอย่างนี้. . . ถ้า 10 ปี หรือ 20 ปี จะเลวร้ายแค่ไหน"¹²⁶ และทหารบางคนถึงกับแสดงความคิดเห็นว่า "ดู ๆ ไป ทำให้รู้สึกเหมือนว่าประเทศไทยของเรานี้เห็นที่จะยังไม่พร้อมที่จะเป็นประชาธิปไตยเสียแล้วกรรม"¹²⁷ สภาพความวุ่นวายของนักการเมือง ทำให้ทหารจำนวนมากเกิดความรู้สึกว่า "ทหารจะอยู่ได้อย่างไรในระบอบการปกครองที่ใช้พลเรือนเป็นผู้นำ โดยอ้างว่าเป็นประชาธิปไตย"¹²⁸

¹²⁷ เรื่องศักดิ์ ชุมสารทูล, อ้างแล้ว, หน้า 88.

¹²⁸ จวน วรณรัตน์, "การกำหนดแนวความคิดและหนทางปฏิบัติในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายในประเทศไทย" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2518-2519), หน้า 56.

¹²⁹ ฤทธิ รังคะภูติ, "การพัฒนาเยาวชน" (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2516-2517), หน้า 2.

¹³⁰ ประดิษฐ์ เวชรักษ์, "ทหารกับการเมือง" (วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยการทัพบก, 2517), หน้า ก.

ทหารแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยว่า

ประชาธิปไตยในขณะนั้นนั้น เหมือนกับเด็กอ่อนสอนเดิมต้องใช้เวลาอีกนานกว่าจะเติบโตเข้มแข็งมั่นคง เหมือนกับประชาธิปไตยในญี่ปุ่น อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เด็กอ่อนช่วยตัวเองไม่ได้ต้องมีที่เลี้ยงฉนินใด ประชาธิปไตยแบบเด็กอ่อนก็ต้องการที่เลี้ยงฉนินนั้น ขณะนี้หลายฝ่ายหลายพวกเหลือเกินกำลังแย่งกันเข้ามาเป็นที่เลี้ยง พยายามเอาของบูตเนามาหลอกล่อให้ประชาธิปไตยต้องไขว่เขวไปมากพอๆ เราก็จงจับตาดูต่อไปก็แล้วกันว่า กลุ่มชนที่เขากำลังวางรากฐาน ประชาธิปไตยอยู่นั้น เขามีเจตนาดีโดยบริสุทธิ์ใจหรือไม่?¹²⁹

ทหารจึงได้มีการเสนอความคิดว่า ประชาธิปไตยที่จะใช้กับไทยนั้น ต้องเป็นประชาธิปไตยแบบไทย¹³⁰ และเห็นว่า ระบบการปกครองที่ดีที่สุด ได้แก่ การปกครองที่สร้างสรรค์ความอุดมสมบูรณ์พลสุข และความอยู่ดีกินดียิ่งกว่าอย่างอื่น¹³¹ ทำให้ทหารส่วนหนึ่งสรุปความคิดว่า

ชาติบ้านเมืองกำลังอยู่ในลักษณะล่อแหลม ความปั่นป่วนวุ่นวายทวีขึ้นทุกวัน และก็ยังมองไม่เห็นว่ ประชาธิปไตยที่กำลังคลั่งไคล้กันหนักหนานั้น จะช่วยแก้ไขวิกฤตการณ์นี้ได้อย่างไร ทั้งนี้เพราะเรากำลังไขว่คว้าหาประชาธิปไตย ซึ่งคนส่วนมากก็ไม่เข้าใจ และไม่รู้ว่าประชาธิปไตยนั้นเขาดำเนินกันอย่างไร และในยามหัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้ หากไม่ฝัน

¹²⁹ ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมืองตอน : ตอบปัญหาการเมือง," เสนาศึกษา 39 (ธันวาคม 2518-มกราคม 2519) : 64.

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

¹³¹ เรื่องศักดิ์ ชุมสารทูล, "ประชาธิปไตยระบบใดเพื่อความอยู่รอดของชาติ" หน้า 80.

ประชาธิปไตยกันจนเกินขอบเขต จะช่วยจรรโลงหรือบั่นทอนประสิทธิภาพในการบริหารบ้านเมืองกันแน่¹³²

สภาวการณ์เช่นนี้ทำให้ทหารมองว่า ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบจะยังไม่เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ จึงเสนอว่า "วิธีการปกครองที่ดีที่สุดเพื่อมุ่งสู่จุดประสงค์หลักของประเทศ ได้แก่ระบอบประชาธิปไตยที่มีแนวโน้มนำทางเผด็จการผสมผสานกับชาตินิยม เป็นเหมาะที่สุดในปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้"¹³³ และที่น่าสนใจคือ มีนายทหารระดับสูงเสนอแนวคิดว่า "การที่จะดำรงสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้มั่นคงควรจะเลือกระบบสังคมนิยมแบบที่มีชาตินิยม และเจ็ดด้วยเสรีนิยมอยู่บ้าง แล้วควรที่จะยอมรับ "ระบบทุนนิยม" ไปได้ด้วย"¹³⁴ และเสนอว่า เมื่อพร้อมแล้วในระยะแรก "อาจจำเป็นต้องใช้ลักษณะอัตตาธิปไตยหรือคณาธิปไตย ดำเนินการปลูกฝังอุดมการณ์ "ประชาธิปไตย" ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินระบบสังคมนิยมที่จะต้องมีการอบรมสัมมนาให้เป็นที่ไปในแนวทางเดียวกันก่อนระยะเวลาหนึ่ง"¹³⁵

ทหารมีความคิดต่อระบอบประชาธิปไตยภายใต้การปกครองของพลเรือน ว่าไม่มั่นคง ความยุ่งยาก วุ่นวานของระบบพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทำให้ทหารไม่มีความศรัทธาต่อพรรคการเมืองมีมากพรรคยอมทำให้ยุ่งยากในการจัดตั้งรัฐบาล. . . ควรจะ

¹³² ธานินทร์ ณ สงขลา, "ทหารกับการเมือง" (วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยการทัพบก, 2516-2517), หน้า 8.

¹³³ เดช กฤษณะกสิน, "การพัฒนาระบบบริหารเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ" (วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยการทัพบก, 2518), หน้า 295.

¹³⁴ ชำนาญ นิลวิเศษ, "ความอยู่รอดในระบอบประชาธิปไตย", หน้า 348.

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 348.

ต้องกำหนดมาตรการในการจำกัดจำนวนพรรคการเมืองไว้ในกฎหมายพรรคการเมือง เสียเลย¹³⁶ ซึ่งทหารมักจะมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ถ้านักการเมืองมีความบริสุทธิ์ใจในการบริหารประเทศ ทหารก็จะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง¹³⁷ แต่ถ้าทำผิดกติกามาก ๆ ทหารจะทำการปฏิวัติ จึงพบว่าทหารมักจะตั้งคำถามว่า "ท่าที่เสนอตัวเข้ามารับมอบกิจการของชาติไปจากทหารนั้น ท่านมีความดีงามเพียงพอแล้วหรือยัง"¹³⁸

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ทหารจะยอมรับว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเหมาะสมหรือดีที่สุด แต่แนวความคิดทางการเมืองของทหารที่ปรากฏในงานเขียนต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจลึกลึกในระบบการปกครอง คือ นักการเมืองและพลังมวลชน อีกทั้งยังแสดงออกถึงการเป็นพวกอำนาจนิยมในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองอีกด้วย

ซึ่งจะได้มีการศึกษาในกลุ่มของนายทหาร โรงเรียนเสนาธิการทหารบกทั้งในหลักสูตรหลักประจำและหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชั้นนำของกองทัพที่มีบทบาทสำคัญว่ามีความคิดทางการเมือง และการยอมรับในระบอบประชาธิปไตยเช่นใด อันจะส่งผลให้สามารถคาดเดาถึงพฤติกรรมของทางการเมืองของนายทหารเหล่านี้ได้ต่อไป

¹³⁶ พทอพงษ์ สุทัศน์ ณ อยุธยา, "พรรคการเมืองกับความมั่นคงของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยการทัพบก, 2519), หน้า 81.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

¹³⁸ ฤกษ์ดี ชาตอุทิศ, "การเมือง," เสนาศึกษา 30 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2517) : 38.